

A 16186

HILDA AVER — LEIDA ALTOA

Sundeksemplar

22. X. 46r.

EMAKEELE ÕPIK

II KLASSILE

RR

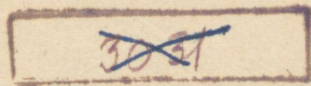
„PEDAGOGILINE KIRJANDUS“

TALLINN 1946

HILDA AVER — LEIDA ALTOA

EMAKEELE ÕPIK

II KLASSILE

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

TALLINN 1946

2

A-16186

Lause.

Esimene koolipäev.

Pikk suvi on möödas. Ants läheb jälle kooli. Ema annab Antsule võileiva kaasa. Esimesel päeval pole vaja koolitarbeid kaasa võtta. Antsul on koolikotis ainult vihik ja pliiats. Sellega ta kirjutab vihikusse tunnikava.

Esimene koolipäev on lühike. Ants sööb oma võileiva alles kooliteel. Polla ootab Antsu koduvärvavas. Aga Antsul pole enam aega Pollaga mängida.

Harjutus 1.

Mitu lauset on jutukeses „Esimene koolipäev“?

Jutus on . . . . . lauset.

(Kirjut an sõnadega.)

Harjutus 2.

Mitu sõna on selle jutukese igas lauses?

Näidis: Esimeses lauses on . . . . . sõna.

(sõnadega)

Teises lauses on . . . . . sõna.

Kolmandas . . . . . (Jätka!)

Harjutus 3.

Kirjutan lünkadesse lauseis sõna „küla“.

Laused.

1. Koolimaja asub . . . . . keskel.
2. Auto sõidab . . . . . poole.
3. Suur tolmupilv on . . . . . kohal.
4. Kuusemets on . . . . . taga.

Harjutus 4.

Kirjutan lünkadesse kas sõna „vesi“ või „lumi“.

Laused.

1. Talvel katab . . . . . maad.
2. Kevadel sulab . . . . .
3. . . . . voolab jõgedesse.
4. . . . . lainetab meres.

Harjutus 5.

Lõpetan laused. Valin sulgudest sobiva sõna.

Laused.

1. Suvel on ilmad . . . . . (haljad, soojad, kõr-
ged).
2. Heinamaal riisutakse . . . . . (rukist, põõ-
said, heina).
3. Heinad pannakse . . . . . (küüni, keldrisse,
kaevu).
4. Jões on palju . . . . . (kapsaid, saiu, kalu).
5. Lambis on . . . . . (õli, vesi, piim).

Harjutus 6.

Kirjutan lause lõpuni. Valin tabelist sobiva sõna.

1. Kingsepp parandab	traktorit.
2. Rätsep õmbleb	rauda.
3. Sepp taob	kuube.
4. Kangur koob	saabast.
5. Traktorist juhib	kangast.

Alustan nii:

Kes mida teeb.

Kingsepp parandab saabast.

Harjutus 7.

Kirjutam lauseid. Sobivad sõnad valin tabelist.

1. Ilmar	ulub	oksal.
2. Lind	õmbleb	korstnas.
3. Ema	kuivab	nööri.
4. Tuul	õpib	põlle.
5. Pesu	laulab	koolis.

Näidis: 1. Ilmar õpib koolis.

Harjutus 8.

Täiendan järgnevad laused. Puuduva sõna leian alt sulgudest.

Mida teeb.

1. Laps mängib . . . . .
2. Isa töötab . . . . .
3. Koer haugub . . . . .
4. Lill õitseb . . . . .
5. Lennuk tiirleb . . . . .
6. Vanker veereb . . . . .

(põllul / aias / õues / peenral / tänaval / õhus)

Harjutus 9.

Kirjutan järgnevad laused õiges järjekorras.

Paberipala põrandal.

Siis tõusis keegi tütarlaps pingilt.

Õpetaja nägi paberipala.

Ta võttis paberipala ja viis selle paberikorvi.

Põrandal oli paberipala.

Ta vaatas seda kaua.

Keegi õpilastest ei pannud seda tähele.

Harjutus 10.

Kirjutan järgneva pala ja täidan lüngad lauseis all antud sõnadega.

Marjul (lug. lk. 18).

Juku, Juula ja Mäidu läksid metsa . . . . .
Neil olid . . . . . käes. Juku ja Juula . . . . .
agarasti marju. Väike . . . . . ei hoolinud kor-
jamisest. Ta noppis . . . . . ilusaid sügislilli.
Peagi olid korvid . . . . . täis ja lapsed . . . . .
koju. Emal oli . . . . . meel laste üle. Ta keetis
marjadest . . . . .

(marjule / korvid / Mäidu / korjasid /emale /
läksid / marju / hea / moosi)

Harjutus 11.

Kirjutan vihikusse ja panen lause lõpule punkti.

Võõras oks (lug. lk. 19).

Metsas kasvas metsõunapuu

Aednik tuli labidaga metsa

Ta kaevas õunapuu üles ja istutas selle kodus
aeda

Teisel aastal lõi aednik puukese ladva maha

Ta lõhestas tüve ja pistis lõhesse heast õuna-
puust võetud võrse

Aednik kattis haava määrdega ja sidus lapiga kinni

Õunapuuke põdes, aga paranes varsti
Võõras oksake kasvas koos temaga üles
Kolme aasta pärast õitses õunapuu
Sügisel valmisid magusad õunad

Harjutus 12.

Täidan järgnevas jutustuses lüngad (lug. lk. 21).

Sõnad valin alt sulgudest.

Magav õun.

Aias kasvas suur . . . . . Ilus punane . . . . .
rippus tema küljes kõrgel oksal. Väike Mall jook-
sis . . . . . Ta hüüdis: „Kas ei võiks ma sind,
õunake, endale saada? Palun, tule oksalt alla!“
Õunal oli . . . . . varjus hea olla. Ta oli magama
uinunud ega liigutanudki end oma rohelises
. . . . . Mall kutsus endale . . . . . appi. Päike
silitas õuna põske. Õun ei ärrganud. . . . .
laulis õunale, aga ikkagi õunake ei ärrganud. Tu-
gev . . . . . äratas viimaks õunakese. Õunake
ehmus, hüppas puult alla ja otse Mallele . . . . .

(õunapuu / õun / aeda / lehtede / süngis / päi-
kese / lind / tuulehoog / põlle)

Pärisnimi.

Harjutus 13.

Kirjutan järgnevate nimede seast välja esiteks kõik poiste nimed ja siis tütarlaste nimed.

Helle, Helvi, Leo, Andres, Juku, Tõnu, Liis, Illi, Mai, Olev, Virve, Kalju, Kaarel, Maimu, Jaan, Aino, Vello, Epp, Agu, Reet, Rein, Mart, Maret, Ivo, Aare, Juta, Anu, Anni, Õie.

Alustan nii:

Nimed.

Poiste nimed on: Leo, Andres, Juku, ...
Tütarlaste nimed on: Helle, Helvi, Liis, ...

Harjutus 14. Kirjutan ise.

Meie klassi poiste nimed on:

Meie klassi tütarlaste nimed on:

Harjutus 15.

Täidan lüngad lauses:

Koolis.

Meie kooli nimi on .....
(kooli nimi)

Meie klassijuhataja on õpetaja .....

Klassi-organisaator on .....

Tema abi on .....

Täna on korrapidajad .....

Meie klassis annavad tunde õpetajad .....

Meie pere.

(Ilmari jutustus.)

Minu nimi on Ilmar. Mina elan Liivaaugu külas Lepiku talus. Minu isa on Rein Tamm ja ema on Ann-Liisa Tamm. Koolis olen mina Ilmar Tamm, aga kodus minu väike õde Helju hüüab mind „Immi“. Heino ja Juhan on minu vennad. Vanaisa nimi on Jüri Saar. Ema nimi oli enne Ann-Liisa Saar, aga nüüd on tema perekonnanimi ka Tamm, nagu isal ja meil kõigil. Meie naabrus on Väljaotsa talu. Seal elab minu tädi Hella oma lastega. Onu Ants on Punaarmee. Täditütred Eha-Mai ja Malle-Reet käivad ka koolis. Nende perekonnanimi on Mägi.

Jutustuses esinevad 1 külanimi, 2 talunime, 3 perekonnanime, 6 mehe- ja poisinime ja 5 naise- ja tütarlapsenime.

Harjutus 16.

Kirjutan jutustusest: „Meie pere“ välja kõik nimed järgneva näidise järgi:

Veel nimesid.

1. Külanimi on: .....
2. Talude nimed on: .....
3. Perekonnanimed on: .....
4. Mehe- ja poisinimed on: .....
5. Naise- ja tütarlapsenimed on: .....

Harjutus 17.

Kirjutan linnade nimesid:

Linnade nimed.

Haapsalu, Narva, Tapa, ... (veel 5 nime).

Harjutus 18.

Kirjutan külade nimesid:

Vao, Avispea, Mäetaguse . . . . (veel 5 nime).

Harjutus 19.

Kirjutan koerte nimesid:

Reksi, Pauka, Polla . . . . (veel 5 nime).

Pea n meeles:

Linnade, külade, talude, inimeste, loomade nimed kirjutatakse alati suure algustähega.

Need on pärisnimed.

Viljapeks.

Omnibus väljus Rakverest kell 5 pärast lõunat Võsu poole. Väino istus mugavasti omnibuses ja tundis sõidust mõnu. Haljala peatuses olid tal onupojad Tõnu ja Jaan vastas. Nad rääkisid, et homme algab Sillaotsal viljamasindamine. Traktor peksumasinaga oli juba õues. Traktorist Eesmaa askeldas masina juures.

Teisel hommikul tõusti vara. Ka Väino läks koos teistega tööle. Kuusikult olid appi tulnud Peeter, Juhan ja vanaperemees. Alamäelt olid kohal tüdrukud Luule, Ilme ja Linda. Ka Kareda külast oli tulnud onu Eduard Tiinaga ja Viljoga. Väike Viljo küll ainult mängis põhus ja õlgedes.

Terve päev töötati Sillaotsal agarasti. Õhtuks olid nisu ja rukis masindatud. Väino töötas virgasti ja vanaisa ütles, et Väinost kasvab tubli töömees.

Harjutus 20.

Eelnevas jutus esineb 25 korda pärisnimesid. Mõni pärisnimi esineb mitu korda.

- a) Kirjutan kõik pärisnimed vihikusse.
- b) Loendan, mitu korda esineb Väino nimi.
- d) Leian veel mitu korda esinevaid nimesid.

Alustan nii:

Korduvad pärisnimed palas „Viljapeks“.

Võsu, Väino, ...

Väino nimi esineb . . . . . korda.

Sillaotsa nimi esineb . . . . . korda.

Viljo nimi esineb . . . . . korda.

Jutustav lause.

Kartulivaol (lug. lk. 35).

Meil nopiti kartuleid. Isa ajas vagusid lahti. Noppijad siblisid kätega ja kablidega mullas ja pildusid kartuleid korvi. Minu vagu oli ema vao kõrval. Siblisin virgasti, aga ei jõudnud emale järele. Varesed lendasid põllu kohal ja otsisid tõuke. Vaatasin nende sagimist ja jäin emast kaugele maha. Ema asus minu vaole ja mina läksin tema kohale. Leidsin vaost roostetanud rõnga ja jäin seda vahtima. Juba jälle jõudis ema minust ette.

Ema abiga viisin siiski vao lõpule.

Harjutus 21.

Täidan lüngad eelmise jutustuse põhjal sõnadega: (kartuleid / ema / varesid / vaoga / vagu / tõuke).

Kartulivaol.

1. Meil nopiti . . . . .
2. Mina noppisin . . . . . kõrval.
3. Mina ei jõudnud oma . . . . . emale järele.

4. Mina vaatasin põllu kohal lendavaid . . . . .
5. Varesed otsisid mullast . . . . .
6. Ema aitas minu . . . . . noppida.

P e a n m e e l e s :

Jutustava lause lõpul on punkt.

Harjutus 22.

Lõpetan järgnevad jutustavad laused („Meie juurviljaaed“, lug. lk. 33). Puuduvad sõnad leian alt sulgudest.

Juurviljaaed.

1. Juurviljaaed andis meile . . . . .
2. Vara kevadel saime aiast . . . . .
3. Suvel tõime aiast . . . . .
4. Sügisel korjasime . . . . .
5. Kartulid panime talveks . . . . .

(toidulisa / murulauku / kurke / porgandeid / kaalikaid / kapsaid / keldrisse)

Harjutus 23.

Lugemikust lk. 33 palast „Meie juurviljaaed“ leian jutustavaid lauseid. Kirjutan neid. Pealkiri:

Jutustavad laused.

Harjutus 24.

Kirjutan punktjoone asemele sobivuse järgi:
talvel, kevadel, suvel, sügisel. Pealkiri:

Millal?

1. Rukis õitseb . . . . .
2. Õunapuu õitseb . . . . .
3. Heina tehakse . . . . .
4. Kartuleid nopitakse . . . . .
5. Maasikaid korjatakse . . . . .
6. Kapsaid soolatakse . . . . .
7. Näärikuuske tuuakse metsast . . . . .
8. Suuskadega sõidetakse . . . . .
9. Peenraid rohitakse . . . . .
10. Põldu küntakse . . . . .

Harjutus 25.

Kirjutan puuduvad sõnad.

Marjul.

Oli ilus . . . . . Heldur ja Viive läksid metsa
. . . . . Legendikul oli palju punaseid . . . . .
Lapsed korjasid küpsi . . . . . Maasikad mait-
sesid . . . . . Lapsed korjasid korvid marju
täis ja viisid need . . . . . Ema keetis maasika-
test magusat . . . . .

Hüüdlause.

Uudseleib (lug. lk. 31).

Helmi ja Ilmar olid maal vanaema juures. Vanaema küpsetas leiba ja andis lastele sooja leiba maitsta. Küll see oli valge ja lõhnas hästi! Vanaema ütles, et see on uudseleib, sellepärast ongi nii valge ja lõhnav. Helmi hammustas suure tüki. Kui magus see oli! Ja kui krõbe oli koorik! Ilmar maitses ka. See oli palju, palju parem kui sai! Küll maitses lastele uudseleib! Kahju, et uudseleiba ei saa alati!

Harjutus 26.

Kirjutan vihikusse jutustusest „U u d s e -
l e i b“ järjekorras kõik hüüdlused.

Alustan nii:

Hüüdlused.

Küll see oli valge ja lõhnas hästi!

P e a n m e e l e s:

Hüüdlause lõpul on hüüumärk.

Küsilause.

Harjutus 27.

Kirjutan küsimuse järele õige vastuse.

Küsimused ja vastused.

1. Kelle juures olid Ilmar ja Helmi maal? . . . . .
2. Mida küpsetas vanaema? . . . . .
3. Kellele andis vanaema leiba? . . . . .
4. Milline oli soe leib? . . . . .
5. Kes hammustas suure tüki leiba? . . . . .
6. Kuidas maitstes uudseleib? . . . . .

Vastused:

Soe leib oli valge ja lõhnav.

Vanaema küpsetas leiba.

Uudseleib maitstes hästi.

Helmi hammustas suure tüki leiba.

Vanaema andis lastele leiba.

Ilmar ja Helmi olid maal vanaema juures.

P e a n m e e l e s :

Küsilause lõpul on küsimärk.

Harjutus 28.

Kirjutatan jutustusest „Traktor tuleb“ välja:

1. kõik jutustavad laused,
2. kõik hüüdlauseid,
3. kõik küsilauseid.

Traktor tuleb!

Küll ma ootan homset päeva! Homme tuleb ju meile traktor rehepeksumasinaga. On väga huvitav traktorit lähedalt näha! Millal ma nägin traktorit esimest korda? Ei mäleta enam. See oli ammu. Siis traktor ei töötanud, vaid seisis. Ja päris ligidale meid ei lastudki, sest traktor oli näitusel. Meie saime seda ainult eemalt vaadata. Kas traktorist peaks lubama mul istuda juhi kohale? Ei tea. Peaks ta ometi lubama!

Näidis: Jutustavad laused: . . .

Koma lauses

et ja **aga** ees.

Harjutus 29.

Kirjutan jutustuse „Verine pühapäev“ vihkusse.

Sõnad **et** ja **aga** kirjutan värvilise pliiatsiga. Nende ette panen koma.

Verine pühapäev (lug. lk. 87).

I.

Töölised ei teadnud et tsaar on nende vaenlane. Nad uskusid et tsaar ei tea nende viletsast elust midagi. Ühel pühapäeval läksid töölised tsaarile palvekirja viima aga tsaari sõjavägi tulistas töölisi. Palju inimesi sai surma aga nüüd nägid töölised et tsaar on nende vaenlane. Nad said aru et Lenini õpetus on õige.

Harjutus 30.

Panen puuduva koma **et** ja **aga** ette.

II.

Töölised viisid tsaarile palvekirja et tsaar annaks neile abi ja kaitset. Nad usaldasid tsaari

aga tsaar pettis neid. Sandarmid katsusid liikuvat rahvast seisma panna aga rahvas läks edasi. Töölised ei uskunud et sõjavägi neid tulistab.

Harjutus 31.

Asetan punktjoone asemele puuduva **et** või **aga**.

III.

Rahvas uskus, ... tsaar neid aitab. Nad said aru, ... tsaar vaja minema kihutada. Nii õpetas Lenin juba ennemgi, ... töölised nägid seda alles nüüd, ... see on vajalik.

Kõrva lauses **kuid**, **kui**, **sest** ja **siis** ees.

Sõjakäik (lug. lk. 89).

Arno isa asus sõjateele öösi, kui Arno alles magas. Hommikul teatas Arno, et tema tahab ka sõtta minna. Ema lubas Arnol minna, kuid enne pidi Arno putru sööma ja piima jooma. Nüüd hakkasid Arno ja ema sõjavarustust valmistama, sest ilma selleta ei saa võita vaenlast. Tuli külm talv. Arno ei saanud külmaga sõtta minna, sest ta oleks võinud külmetuda. Kui tuli kevad, siis jõudis isa sõjast tagasi. Ta oli teekäigust väsinud, kuid tema meel oli rõõmus. Ta naeratas, kui nägi Arno relvastust ja lahingu-

moona. Ta käskis poega hoida sõjavarustust korras, sest nõukogude rahvastel tuleb veel oma vaenlasi tagasi lüüa, kui need meile kallale tungivad.

Harjutus 32.

Täidan lüngad eelneva jutustuse järgi sõnadega **siis, kui, kuid, sest, et**. Need sõnad kriiputan alla.

Arno läheb sõtta.

1. Arno ütles emale, ... tema läheb ka sõtta.
2. Ema lubas, ... enne pidi Arno sööma.
3. Nad valmistasid varustust, ... ilma varustusega ei saa sõdida.
4. Kui vaenlane oli löödud, ... jõudis isa koju tagasi.
5. Ta naeratas, ... nägi Arno relvastust.

P e a n m e e l e s :

Sõnade **aga, et, kui, siis, sest, kuid** ette panakse koma, kui nendega seotakse kaht lauset.

Harjutus 33.

Seon sõnade **aga, kui, siis, et, kuid, sest** abil järgmised laused kahekaupa:

Lausete sidumine.

1. Arno valmistas relvastust.
Ta tahtis sõtta minna.
2. Arno tahtis kohe sõtta minna.
Enne pidi ta sööma.
3. Kui väljas oli külm.
Arno pidi toas olema.
4. Arno teadis.
Punaarmee võidab vaenlase.
5. Arno oli üksi kodus.
Ema läks tööle valvesse.
6. Isa läks veel sõjakäigule.
Nüüd ei olnud ta enam kaua ära.

Koma lauses loetelu puhul.

Harjutus 34.

Loetlen esemeid, mida nimetatakse kolmandas lauses.

Malle koolikott.

Oli matemaatikatund. Malle otsis oma vihikut. Kotis olid: raamatud, eesti keele vihik, kummi, pliiats, sullepea, teritaja, käärid, taskurätt, rahakott ja pinal. Aga matemaatika vihikut polnud. See oli kodus laual.

P a n e n t ä h e l e: Loetelus sõnad eraldatakse üksteisest komaga. Kahe viimase sõna vahele pannakse „ja“. „Ja“ ette ei panda koma.

Harjutus 35.

Asetan puuduvad komad.

Kus on koma?

Talvel Heino suusatab kelgutab uisutab ja peab lumesõda.

Kevadel ta nopib aasalt nurmenukke sinililli ülaseid kannikesi pääsusilmi ja karikakraid.

Heino ei käi suvel koolis. Ta abistab isa põlul käib karjas supleb jões korjab marju ja mängib palli.

Sügisel ta korjab aiast õunu ploome kreeke tomateid kaale kapsaid ja porgandeid.

Otsene kõne.

Harjutus 36.

Kirjutan välja jutustusest „Seiklus metsas“ kõnelused ja panen jutumärgid.

Seiklus metsas (lug. lk. 42).

Vihma valas kui oavarrest. Kuused ütlesid üksteisele: „Kes oleks hommikul võinud arvata, et säärane pahur ilm tuleb!“

Vihmavesi tekitas hulga väikesi ojakesi. Nüüd oli juba pime käes. Roheline kann ütles oma naab- rile: „Ei see vihm enne varahommikut üle jää!“

Sipelgas tuli munadega turult ja ohkis ning hädaldas igal sammul: „Riided on mokkas ja kü- bar samuti! Miks ma ometi vihmavarju koju jätsin!“ Ta nägi enda ees suurt seent ja seadis sammud sinnapoole.

Kõnelus.

1. Kuused: „Kes oleks hommikul . . . . .“
2. Roheline kann: . . . . .
3. Sipelgas: . . . . .

Väljakirjutatud sõnad on **jutumärkide vahel**.
See on otsene kõne.

Harjutus 37 (lug. lk. 43).

Kirjutan peast laused lõpuni. Asetan lause lõpule puuduvad märgid. Pealkiri **Kõnelus** jät- kub.

Sirts algas juttu: „Kuule sipelgas, kas on luba . . . . . Sipelgas vastas: „Ikka sisse, ikka sisse! Mul on hea meel, et . . . . .“

Sõnade lühendamist.

Meie klassi ukseks on silt: II kl. See tähendab: teine klass.

Sõna „klass“ kirjutatakse lühendatult „kl“.

Meie klassijuhataja on õpetaja Veersalu. Seltsimees Veersalu õpetab meile eesti keelt. (Õp. Veersalu, sm. Veersalu.)

Vaatlen lühendeid:

- kl. — klass
- õp. — õpetaja
- sm. — seltsimees
- a. — aasta, aastal
- aadr. — aadress
- nr. — number
- lk. — lehekülge
- tn. — tänav
- pk. — postkast
- min. — minut, minutit
- t. — tund, tundi
- rbl. — rubla
- kop. — kopikas
- jne. — ja nii edasi
- jt. — ja teisi
- näit. — näiteks
- jm. — ja muud

ENSV — Eesti Nõukogude Sotsialistlik vabariik
NSVL — Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide
Liit

Harjutus 38.

Kirjutan sulgudes seisvate sõnade asemele lühendid.

Lühendeid.

Raamat maksab 2 (rubla) 50 (kopikat).
Vaateaknal on raamatuid, pilte, kirjutustarbeid
(ja muud). Kauplus on Aia (tänavas), maja
(number) 12.

Nädalapäevade lühendid:

Pühap. — pühapäev (ka: pühapäeval)
esmasp. — esmaspäev
teisip. — teisipäev
kolmap. — kolmapäev
neljap. — neljapäev
reede (ei saa lühendada) — reede
laup. — laupäev.

Kuude lühendid.

Jaan. — jaanuar (ka: jaanuaril)
veebr. — veebruar
märts (ei saa lühendada) — märts
apr. — aprill

mai (ei saa lühendada) — mai
juuni (ei saa lühendada) — juuni
juuli (ei saa lühendada) — juuli
aug. — august
sept. — september
okt. — oktoober
nov. — november
dets. — detsember

Harjutus 39.

Kirjutan sulgudes seisvate sõnade asemele lühendid.

Lühendeid.

(Esmaspäeval) ja (teisipäeval) on meil laulmisetund. (Teisipäeval) ja reedel on joonistamine. (Kolmapäeval) ja (laupäeval) on tööõpetus. (Pühapäev) on vaba päev.

Harjutus 40.

Kirjutan allakriipsutatud sõnade asemele lühendid.

Poes.

Andu käis poes. Ta tõi leiba, piima ja suhkrut. Leib maksis 1 rubla 90 kopikat, piim maksis 70 kopikat ja suhkur maksis 3 rubla 50 kopikat. Andu sai 10 rublast tagasi 3 rubla 90 kopikat.

Harjutus 41.

Kirjutan allakriipsutatud lühendi asemele terve sõna.

Andu töötab koolis.

Andu on II kl. Esmasp. on tal neli tundi. Õp. sm. Rebane andis eesti keele tunnis lugeda lk. 54 1. osa ja kirjutada harjutuse nr. 42, lk. 30. Andul kulus tööks aega 25 min.

Eesnimede lühendid.

Näiteid:

Mall Mägi — M. Mägi.

Ilmar Voore — I. Voore.

Juhan Tamm — J. Tamm.

Eha-Tähti Pohl — E.-T. Pohl.

Are-Enn Säsi — A.-E. Säsi.

Harjutus 42.

Kirjutan oma klassi õpilaste nimestiku lühendatud eesnimedega. (Algan esimesest pingist.)

Pealkiri:

Meie klassi õpilased.

Kuupäevade kirjutamine.

Mall on sündinud 31. detsembril 1937. aastal. 1. septembril 1945. aastal ta tuli kooli esimesse klassi. 19. mail 1946. aastal lõpetas Mall esimese klassi. Nüüd on ta teise klassi õpilane.

Harjutus 43.

Kirjutan eelneva pala ja tarvitan lühendeid järgmiste sõnade asemel: detsember, september, aasta, klass.

Kuupäevi võime kirjutada ka nii:

Täna on 11. 11. 1946. Mall tuli kooli 1. 09. 1945.
Mall sündis 31. 12. 1937.

Harjutus 44.

Kirjutan järgnevad laused ja tarvitan lühendeid:

Lühendite tarvitamine.

Vladimir Iljitš Lenin sündis 22. aprillil 1870. aastal ja suri 21. jaanuaril 1924. aastal.

Seltsimees Stalin sündis 21. detsembril 1879. aastal.

Punaarmee vabastas Tallinna 22. septembril 1944. aastal.

Töötav rahvas kukutas Eesti kodanliku valituse 21. juunil 1940. aastal.

Harjutus 45.

Kirjutan järgnevates lausetes kuunimed sõnadega:

Kuupäevad.

Punaarmee-päev on 23. 02.

Võidupüha on 9. 05.

Kevad algab 21. 03.

Täna on . . . . . (vastav kuupäev).

Nimisõna.

Harjutus 46.

Kirjutan:

Esemete nimetused klassis: laud, tool, pilt, ...

Koolitarbed: pliats, ...

Linnud: varblane, ...

Loomad: rebane, ...

Tööriistad: tangid, ...

Puud metsas: kuusk, ...

Sõnad, mis tähendavad esemeid, inimesi, loomi, linde jne., on **nimisõnad**.

Harjutus 47.

Kirjutan jutukesest „Õhtu kaluri kodus“ toidunõude nimetused.

Õhtu kaluri kodus.

Isa tuli merelt. Ta oli üleni märg. Suuri vaevu oli ta pääsenud tormi käest. Torm purustas tal võrgud.

Kuid siiski olid kõik rõõmsad. Peagi praksus lõbus tuli pliidi all. Pada ja pann pandi kartulite ja kaladega tulele.

Linda kattis laua. Isa kohal olid taldrik, nuga, kahvel, lusikas, tass ja alustass. Laual ema ees seisid suhkrutoos ja teekann.

Varsti oligi toit valmis. Ema tõi toidu lauale. Kauss kaladega oli keset lauda. Pere asus sööma. Väljas aga möllas torm ja kohisesid lained.

Alustan nii:

Toidunõud.

Pada, pann, ...

Harjutus 48.

Kirjutan, millised riietusesemed mul on. Pealkirjaks panen:

Minu riietusesemed.

Särk, ...

Toidunõude ja riietusesemete nimetused on ka nimisõnad.

Harjutus 49.

Kirjutan jutustusest „Kodutuled“ (lk. 53) pärisnimed.

Pärisnimed.

Aino, Roosna, ...

Harjutus 50.

Kirjutun 10 pärisnime. Pealkiri:

Pärisnimed.

Pea n m e e l e s :

Pärisnimed on ka nimisõnad.

Harjutus 51.

Järgnevatest lausetest kirjutun välja nimisõnad:

1. Emake on armas. 2. Õde laulab. 3. Kirves on terav. 4. Pliiats läks katki. 5. Kauss on kapis. 6. Hunt on kuri. 7. Lipp on punane. 8. Tank sõitis. 9. Tööline ehitab. 10. Põll on katki.

Alustan nii:

Nimisõnad.

Emake, õde, ...

Harjutus 52.

Kirjutun puuduvad sõnad õigele kohale.

Seltsimees Stalini koollaastad.

Jossif Stalin õppis Kaukaasias . . . . . linnakeses. Ta oli . . . . . poeg. Tal olid alati . . . . . riided. Jossif oli elav . . . . . ja mängis hästi

. . . . . Ta armastas . . . . . Ka oli Stalin osav . . . . . Jossif õppis hästi ja oli . . . . . õpilane koolis. Ta oli hea seltsimees ja abistas . . . . . Kooli lõpetades sai Stalin . . . . . Nüüd on Jossif Stalin Nõukogude Liidu rahvaste . . . . .

(puhtad / palli / Gori / lugeda / kingsepa / parim / nõrgemaid / juht / jutustaja / kiituskirja / poiss)

Ülesanne 53.

Õpin pähe luuletuse „Laul kodumaast“ ja kirjutan salmide kaupa peast, pannes kirjavahemärgid, kuhu vaja.

Laul kodumaast.

Suur ja lai on maa, mis on mul kodu,
rikas loodusvaradest ta pind.

Sellist maad maailmas teist ei leidu,
kus nii vabalt hingata võiks rind.

Piirist piirini, kus lääas, kus ida,
kauges põhjas, kargel põhjara'al,
igäüks on peremees ja teda
hoitud, hinnatud on kodumaal.

Tuikab rõõmus elu igal rajal
nagu suur ja võimas vetevool.
Noortel tee on lahti igal alal,
vanul austus, armastus ja hool.

Mis tööd keegi teeb.

1. Aino isa on kalur. 2. Jaani ema on kangur.
3. Leili vend on punaarmeeane. 4. Kalju isa on sepp.
5. Maie õde on raamatupidaja. 6. Ago isa on lendur.
7. Jaani, Väino ja Ene vanemad on põlluharijad.

Harjutus 54.

Kirjutan, milliseid töötajaid tean.

Töötajad.

Õmbleja, sepp, ...

Ainsus ja mitmus.

Loen järgnevaid sõnu:

Üks asi.

suur vabrik
tubli pioneer
uus raamat
hoolas tööline
hea naaber
väike tüdruk
punane lipp
sinine pael
lai järv

Palju asju.

suured vabrikud
tublid pioneerid
uued raamatud
hoolsad töölised
head naabrid
väikesed tüdrukud
punased lipud
sinised paelad
laiad järved

P e a n m e e l e s :

Kui kõneldakse ühest asjast, inimesest või loomast, siis on see **ainsus**.

Aga kui esineb mitu asja või olendit, siis nimetatakse seda **mitmuseks**.

Harjutus 55.

Kirjutun laused mitmuses, mitmuse tunnuse kriipsutan alla.

I.

Pioneer marsib .	Pioneerid marsivad .
Laps mängib .	Lapsed mängivad .
Kell tiksub .	Kellad . . . . .
Kana kaagutab .	. . . . .
Tramm sõidab .	. . . . .
Õpilane kirjutab .	. . . . .
Hobune jookseb .	. . . . .
Lill õitseb .	. . . . .
Kass hüppab .	. . . . .

Harjutus 56.

II.

Lipp lehvib .	Lipud lehvivad .
Sepp töötab .	. . . . .
Poiss maalib .	. . . . .

Lind laulab b.	Linnud . . . . .
Vend õpi b.	. . . . .
Lammas söö b.	Lambad . . . . .
Hammast valutab b.	. . . . .
Pilt ripub b.	. . . . .
Leht koltub b.	. . . . .

Harjutus 57.

Kirjutatud antud sõnad mitmuses ja lõpptähe **d** kriipsutatud alla.

Ainsus.

Mitmus.

maja	majad
kalur	. . . . .
tüdruk	. . . . .
õpilane	. . . . .
seltsimees	. . . . .
kool	. . . . .
kass	. . . . .
raamat	. . . . .

Harjutus 58.

Kirjutatud jutust „Nälg“ sõnad, mis on mitmuses ja mille lõpul on täht **d**. Pealkirjaks panem:

Sõnad mitmuses.

Nälg.

Talusse tuli uus peremees. See oli laisk mees, kes midagi ei viitsinud teha.

Seda nägi nälg ja tuli tallu. Algul käis ta õues ringi, siis läks tarre.

Nüüd lagunesid majas kõik riistad, põllud jäid sööti, aiad lagunesid ja inimesed jäid nälga. Mees hakkas nälga ära ajama, nälg ei lähe. Viimaks andis naaber head nõu: „Hakka tööle!“

Noh, mees hakkaski tööle. Parandas riistad, kohendas sängid ja parandas ukсед.

Nüüd läks nälg toast lehmalauda. Ka sinna läks peremees järele. Kohendas sõimed ja hakkas hoolega talitama. Siis läks nälg ka sealt ära, luusis nüüd õues ja põllul.

Aga peremees kündis kõik põllud ja parandas õueaiad.

Lõpuks polnud näljal enam paika ja ta lahkus talust.

Alustan nii:

Sõnad mitmuses.

Lagunesid, riistad, põllud, ...

Ülesanne 59.

Õpin pähe ja kirjutan salmide kaupa peast luuletuse „Esimesed lumehelbed“. Pärast parandan vead.

Esimesed lumehelbed.

Lumehelbeke valgeke,
lumehelbeke tilluke,
lenda, lenda, mu lagleke,
hõbeahtake killuke!

Lumehelbeke valgeke,
talve tulekut kuuluta,
lenda, lenda, mu lagleke,
tuule unenäos luuluta!

Lumehelbeke valgeke,
hõbesätendav killuke,
lenda, lenda, mu lagleke,
sa, mu valgeke, tilluke!

Harjutus 60.

Kirjutan järgnevast jutukesest „Esimene lumi“ kõik laused, mis on mitmuses.

Esimene lumi.

Lapsed mängisid õues. Korraga hakkas sadama lund. Ilusad valged lumehelbed hõljusid õhus. Maa kattus õrna valge vaibaga. Küll olid

nüüd lapsed rõõmsad! Nad kilkasid ja püüdsid lumehelbeid. Ka vanemad inimesed rõõmustusid esimese lume üle.

Mitu tundi liugles ülalt lumehelbeid alla. Kena on esimene lumi!

Harjutus 61.

Koostan järgnevatest sõnadest lauseid, algul ainsuses, siis mitmuses:

tööline, õpilane, poiss, sulg, tool, maja.

Alustan nii:

Lauseid ainsuses.

Tööline läheb vabrikusse. . . . .

Lauseid mitmuses.

Töölised lähevad vabrikusse. . . . .

Harjutus 62.

Täidan lüngad. Sõnad leian alt sulgudest.

Lumimemm.

. . . . . ehtasid lumimemme. Suured . . . . .
on kehaks. Silmadeks toodi . . . . . lõigati
lumimemme hammasteks. Naabri . . . . . kartsid
lumimemme. . . . . hakkasid haukuma ja . . . . .
pugesid peitu.

(poisid / lumepallid / süsi-söed / kartulid /
lapsed / koerad / kassid)

Lumimemm.

I.

Elasid kord taat ja memm. Neil oli kolm poega: Pirt, Märt ja Pärt. Memm talitas kodus, taat käis jahil. Tal oli ka tark koer Armi.

Ühel hommikul läksid taat ja Armi jahile. Poisid tegid kodus lumimemme.

Saabus õhtu, aga taat polnud veel ikkagi kodus ja poisid pidid magama heitma.

II.

Taat jõudis koju alles keskööl. Ta sõi ja andis ka Armile koorukesi. Koer läks ööseks õue maja valvama. Äkki ehmatas Armi ja hakkas koledasti haukuma.

Memm ärkas ja läks akna juurde vaatama. Ta kohkus: suur mees seisab keset õue ja vaatab maja poole. „Taat, ae, tõuse ruttu! Õues on vargad!“ hüüdis memm.

Taat kargas süngist, võttis püssi ja ruttas õue. Nägi nüüd taatki mehemürakat. Taat sihtis ja pauk käis. Mees õues ei liigutagi ennast. Taat laskis veel teise kõmaka ja nüüd lendas mehel pea otsast.

Taadi imestusel polnud piiri. Ta astus lähemale ja nägi, mis mees see oli.

Ka Armi julges nüüd lähemale tulla. Häbi oli mõlemal, kuid taadil oli kahju poiste lumimem-
mest.

Hommikul tõttasid poisid kohe õue, sest neid ootas nende lumimemm.

Suur oli poiste kurvastus, kui nägid, et nende lumimemm oli peata. Poistel tulid pisarad silma. Seda nägi taatki. Ta ruttas õue ja tegi lumimem-
mele uue pea.

Poisid olid jälle rõõmsad.

Harjutus 63.

Vastan järgmistele küsimustele, vastused leian pala „Lumimemm“ II osast.

Küsimused.

1. Millal jõudis taat koju?
2. Kellele andis taat koorukesti?
3. Kuhu läks Armi ööseks?
4. Miks hakkas Armi haukuma?
5. Kes läks püssiga õue?
6. Mida tegi taat püssiga?
7. Mis juhtus lumimemmega?
8. Mida tegid poisid hommikul, kui nägid, et lumimemm on peata?
9. Kes parandas poiste lumimemme ära?
10. Milline oli nüüd poiste tuju?

Alustan nii:

Mis juhtus lumimemmega öösel.

1. Taat jõudis koju alles keskööl.
2. Taat andis koorukesi Armile.

Harjutus 64.

Kirjutatan sulgudes antud sõnad õigele kohale.

Villu raske haigus.

Villu ja Anni olid üksinda kodus. Anni tõi söögi . . . . . Villu käed olid väga . . . . . Villu sõi mustade . . . . . Pärast söömist hakkas ta . . . . . vankrit meisterdama. Varsti oli kena vankrike . . . . . Poiss saagis, raius, kangutas . . . . . ja tagus. Haamer libises ja nael tungis Villule . . . . . Ta sidus käe musta . . . . . kinni.

(kätega / käesse / mustad / lauatükkidest / lauale / valmis / räbalaga / naelu)

Villu raske haigus.

II osa.

Õhtul tuli ema koju. Villu rääkis kohe emale oma õnnetusest. Ema harutas musta lapi Villu käe ümbert lahti. Ta puhastas haava ja sidus selle puhta valge lapiga kinni.

Kuid Villu käsi hakkas valutama ja käele ilmusid sinakad viirud. Ema viis Villu arsti juurde, sest oli tekkinud veremürgitus.

Villu oli kaua haige ja pidi lebama voodis. Ta nägi sageli ema silmis pisaraid. Villul oli kahju, et ta oma emale pidi südamevalu valmistama.

Viimaks paranes poisi käsi ja ta võis jälle kooli minna.

Harjutus 65.

Kirjutan vastused järgmistele küsimustele pala „Villu raske haigus“ II osa järgi. Pealkirjaks panen

Villu raske haigus.

II osa.

1. Millal tuli ema koju?
2. Kellele rääkis Villu oma õnnetusest?
3. Kes harutas musta lapi Villu käe ümbert lahti?
4. Mis ilmusid Villu käele?
5. Kelle juurde viis ema Villu?
6. Mis haigus oli Villul?
7. Kes pidi lebama kaua voodis?
8. Kellele tegi Villu südamevalu?

„Kuuske toomas”.

Vaata seda haljast kuuske
metsaserval õõtsuvat;
tüvi sirge, oks tal kerge,
nägu lahkelt naeratab.

Hõissa, taati, kiirel sõidul
hobu sinna juhata,
kuusepuuke saani tõsta
ja siis koju kihuta!

Lumi karjub, hobu hirnub,
saanitallad välguvad;
meie taat ja väike poisu
kuuske koju kannavad.

Harjutus 68.

Kirjutan järgnevast jutukesest lauseid, kus esinevad sõnad, mis vastavad küsimustele „kellega“ ja „millega“ ning mille lõpul on -ga. Pealkirjaks panen: Kellega? Millega?

Päike külaliseks.

Kaugel põhjas, keset tundraid ja ääretuid lumevälju asuvad nenetsid.

Suvel kattub tundra roheline taimestikuga, aga talvel kattub ta jää ja lumega. Talvel käivad ka

seal lapsed koolis. Nad sõidavad kooli saanidega, mille ette on rakendatud põhjapõdrad. Kõige rõõmsam päev aastas on neil päikese ilmumise päev. Siis lähevad õpetajad koos õpilastega ja külaelanikega künkale. Siia paistab päike kõige enne. Rõõmuga tervitavad inimesed päikest.

Talve vembud.

I.

Kord tahtis talv kõik elu maailmast hävitada. Esmalt hakkas ta linde kiusama. Linnud aga lendasid eest ära soojale maale. Siis asus talv loomade kallale. Ta tuiskas kõik nurmed ja metsad lund täis ja kutsus pakase. Loomad ei kohkunud. Ühed tõmbasid soojad kasukad selga, teised pugesid peitu sügavatesse urgudesse.

Talv vihastas ja tungis kalade kallale. Pakasepoisid jooksid ringi, külmetasid jõgedele ja järvedele kaaned peale. Kalad ujusid sügavasse põhja. Sinna talve võim ei ulatunud.

Harjutus 69.

Kirjutatan küsimused ja vastan neile jutu „Talve vembud“ järgi.

Talve vembud.

I.

1. Mida tahtis kord talv teha?
2. Keda hakkas ta esmalt kiusama?
3. Kuhu lendasid linnud?
4. Kelle kallale asus nüüd talv?
5. Mida tegi talv?
6. Mida tegid linnud?
7. Kelle kallale tungis nüüd talv?
8. Miks talv ei saanud kalu kätte?

Vastused.

1. Kord tahtis talv kõik elu maailmast hävitada.
2. . . . .

Talve vembud.

II.

Siis hakkas talv inimesi kiusama. Jälle saatis ta pakasepoisid välja. Need kolistasid ümber majade, koputasid seintele ja ustele. Aga inimesed panid ahjud küdema ja istusid soojades tubades.

Isegi väikesed lapsed ei kartnud talve viha. Nad uisutasid ja kelgutasi, mängisid lumesõda, ehitasi lumimemmi ja liumägesid. Nad kutsusid veel talvetaati: „Tule, taadike, aita meid!“

Harjutus 70.

Kirjutate vastused järgmistele küsimustele:

Talve vembud.

II.

1. Keda hakkas talv nüüd kiusama?
2. Mida tegid pakasepoisid?
3. Mida tegid inimesed?
4. Kas väikesed lapsed kartsid talve viha?
5. Mida tegid lapsed õues?
6. Mida nad ütlesid talvetaadile?

Vastused.

1. Talv hakkas . . . . .

Tegevust näitavad sõnad.

Mida meie koolis teeme.

Mina **loen** luuletust. Sina **kirjutad** harjutust. Tema **joonistab** laeva. Meie **laulame** talvest. Teie **mängite** saalis palliga. Nemad **õmblevad** nukule riideid.

Sõnad: loen, kirjutad, joonistab jne. näitavad tegevust.

Kui tegevus sünnib praegu, siis on sõna **olevikus**.

Mida meie koolis tegime.

Mina **lugesin** luuletust. Sina **kirjutasid** harjutust. Tema **joonistas** laeva. Meie **laulsime** talvest. Teie **mängisite** saalis palliga. Nemad **õmblesid** nukule riideid.

Kui tegevus oli juba varem, siis sõna on **minevikus**.

Harjutus 71.

Kirjutan järgnevast palast kõik tegevust näitavad sõnad.

Koondus.

Pioneeridel on koondus. Nad ootavad seda rõõmuga. Koondusel pioneerid laulavad ja mängivad ja neil on seal mõnus. Eriti tahavad nad kuulata jutustusi meie suurtest juhtidest, Leninist ja Stalinist. Ka meeldivad neile lood Isamaasõjast, kangelastest ja vapratest pioneeridest.

Huvitavalt jutustab rühmajuhht Moskvast. Ta näitab pilte sellest ilusast linnast. Pioneeridel tuleb igatsus sõita kord Moskvasse ja näha oma silmaga seda ilusat ja kaunist linna, meie Nõukogude Liidu pealinna.

Alustan nii: **Tegevust tähendavad sõnad.**
Ootavad, laulavad, ...

Harjutus 72.

Täiendan sõnad puuduvate lõppudega ja kirjutatan lõpud värvilise pliatsiga.

Olevik.

Ma mängi . . . ja laula . . .

Sa mängi . . . ja laula . . .

Ta mängi . . . ja laula . . .

Me mängi . . . ja laula . . .

Te mängi . . . ja laula . . .

Nad mängi . . . ja laula . . .

Minevik.

Ma mängi . . . ja laul . . .
Sa mängi . . . ja laul . . .
Ta mängi . . . ja laul . . .
Me mängi . . . ja laul . . .
Te mängi . . . ja laul . . .
Nad mängi . . . ja laul . . .

Harjutus 73.

Jutus „Leevike“ on tegevust näitavad sõnad olevikus. Kirjutan selle jutukese nii, et need sõnad on minevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla. Pealkirjaks panen „Leevike“.

Leevike.

Pakasel talvel **lendab** leevike talu aknale. Isa **avab** õhuakna ja **võtab** linnukese tuppa. Soojas toas **toibub** linnuke ja **läheb** peagi julgemaks. Ta **korjab** raasukesi, mis lauvalt **langevad**. Lapsed **joodavad** linnukest ja **peavad** teda kalliks.

Viimaks **jõuab** kevad. Isa **avab** akna, ja väike külaline **lendab** kuusikusse, **ehitab** sinna pesa ja **laulab** ilusaid viise.

Harjutus 74.

Kirjutan vastupidise tähendusega sõnadest kahesõnalisi lauseid. Sõnad valin alt sulgudest.

Vastandid.

I.

Tema õpib.	Tema laiskleb.
Tema naerab.	.....
Tema küsib.	.....
Tema laidab.	.....
Tema kisab.	.....
Tema leiab.	.....

(vastab / vaikib / kaotab / nutab / kiidab)

II.

Sina viid.	Sina tood.
Sina kaotad.	.....
Sina kõnnid.	.....
Sina lähed.	.....
Sina võtad.	.....
Sina rõõmustad.	.....

(annad / leiad / tuled / seisad / kurvastad)

Harjutus 75.

Kirjutan lühilausetega, mida Anne (Vello) kodus teeb. Tegevust näitava sõna lõpptähe **b** kirjutan värviliselt. Pealkirjaks panen:

Mida Anne (Vello) kodus teeb.

Anne ärkab kell 7. Anne peseb, riietub, sööb ja läheb kooli. Pärast koolitunde Anne lõunastab. Siis Anne .....

Harjutus 76.

Koostan lühilauseid, pealkirjaks kirjutan:

Mida sa talvel teed.

Sa õpid koolis. Sa uisutad jääl. Sa pühid lund.

.....

Harjutus 77.

Kirjutan antud jutukese minevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Kaks külma.

Lumelagendikul jalutab kaks külma. Nad jalutavad ja hüppavad ühelt jalalt teisele, taovad üht kätt teise vastu. Kaks külma jookseb metsa. Nad kuulevad aisakella ja kuljuste helinat. Aisakellaga sõidab postitõld, aga kuljustega sõidab talumees. Külmad hakkavad aru pidama, kes kedagi hakkab külmetama. Noorem külm läheb talumeest külmetama, aga vanem asub postitõllas sõitja kallale.

Harjutus 78.

Kirjutan järgnevad laused nii, et „ema“ asemel on „te“. Muudetud lõpud kriipsutan alla.

Mida ema kodus teeb.

Ema tõuseb vara hommikul.

Ema keedab süüa.

Ema katab laua.

Ema annab perele süüa.

Ema kraamib tube.

Ema peseb ja nõelub.

Ema õmbleb lastele riideid.

Ema puhkab.

Ema loeb ajalehte.

Alustan nii:

Mida te teete kodus.

Te tõusete vara hommikul.

Te keedate süüa.

Harjutus 79.

Kirjutan lugemikust lk. 99 jutust „Õhk“ 11 rida nii, et tegevust näitavad sõnad on minevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Alustan nii:

Kaitsjad olid valvel.

Öö. Inimesed **magasid**. Ja sinagi **magasid**. Ümberringi **oli** vaikne.

Harjutus 80.

Kirjutan punktjoone asemele sobiva tegevust näitava sõna ja kriipsutan alla.

Tegevust näitavad sõnad.

Põllumehed . . . . . vilja masinatega.

Töölised . . . . . kive kastidega.

Aednikud . . . . . lilli kannudega.

Õpilased . . . . . pallidega.

Sõdurid . . . . . kuulipildujaist.

Pioneerid . . . . . suusavõistluse.

Lapsed . . . . . jääl.

(kandsid / mängisid / löikasisid / tulistasid /
uisutasid / korraldasid / kastsid)

Harjutus 81.

Kirjutan jutustusest „Edasi, tankistid!“ järgneva katkendi ja kriipsutan alla tegevust näitavad sõnad.

Meie tankid.

Meie tankid lähevad igasugust teed mööda: poris, lumes, vees. Tankidel on ratastele tõmmatud raudsed roomikud. Tank sillutab ise enesele tee. On auk ees, ronib ta läbi; on maja teel, läheb läbi maja. On teel järsk mägi, ronib tank märke.

Meie tanke juhivad julged mehed, kuulsad tankistid.

Harjutus 82.

Kirjutun lauseid, milles tarvitan järgnevaid tegevust näitavaid sõnu:

suusatab, hüppab, uisutab, loeb, kirjutab, pühib, annab, mängib, võistleb.

Alustan nii:

Mida teeb?

Väike Aadu **suusatab**.

Harjutus 83.

Leian sulgudest sobivad tegevust näitavad sõnad ja täidan lüngad. (Lug. lk. 108.)

Talvitamine.

Lendurid . . . . . teele Moskvasse. Papanin . . . . . neid laagrisse jääda. Nad . . . . . Moskvasse sõitma. Lennukid . . . . . mürisema. Kangelaste elu . . . . . talvel põhjanabal raske. Tormid ja tuisud . . . . . päevad ja ööd läbi. Telgid . . . . . lume alla. Neli kangelast . . . . . suurt ja tähtsat teaduslikku tööd. Jää . . . . . Mehed pidid . . . . . Krenkel . . . . . raadio kaudu Moskvasse. Aurikud tulid ja . . . . . papainlased.

(palus / asusid / oli / pidid / hakkasid / päästsid / tegi / mattusid / pragunes / möllasid / uppuma / teatas)

Harjutus 84.

Kirjutan vabalt lühilausetega jutukese „Talvel“.

Harjutus 85.

Kirjutan lugemikust lk. 113 pala „Liida“ I ja II lõike järgi lühilausetega:

Mida Liida teeb haiglas.

Liidal on palju tööd. Ta toob haavatule juua. . . . .

Harjutus 86.

Kirjutan lugemikust lk. 109 pala „Veljega kahekesi“ I osast: kolm küsilause, kolm hüüdlause.

Küsi- ja hüüdlauseid.

Harjutus 87.

Kirjutan lugemikust lk. 106 pala „Väike elupäästja“ I osa nii, et tegevust näitavad sõnad on olevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla. Peal-kirjaks panen:

Väike elupäästja.

Ses linnas, kus elab väike Heino, on kõrge mägi. Seda mäge hüütakse Lossimäeks ja sealt on tore alla lasta. . . . .

Harjutus 88.

Kirjutun järgnevad käsud ja juhised tänaval liiklemise kohta ja jätkan ise:

Käske ja juhiseid tänaval liiklemiseks.

Ära kelguta sõiduteel!

Üle tänava minnes vaata enne vasakule ja siis paremale!

Ära hüppa liikuvale trammile ega ka liikuvalt trammilt maha!

. . . . .

Harjutus 89.

Koostan küsimused järgmistele lausetele. Sõna, mille asemele tuleb küsimus, on trükitud jämendatult. Küsimused leian alt sulgudest.

1. **Isa** tuli koju.
2. Õde ja vend läksid **linna**.
3. **Linnas** on laiad tänavad ja suured majad.
4. Õde ostis poest **saia** ja **leiba**.
5. Õde sõitis linnast **autoga** koju.
6. Vend sõitis **rongiga** maale.
7. Ta läks **suure külani**.
8. **Külas** oli ilus uus koolimaja.
9. Koolimaja ümber kasvasid **tammed**.
10. Õpilased istutasid peenraile **lilli**.

(kuhu / kes / mida / millega / kus / milleni / mis)

Alustan nii:

Küsimusi.

1. **Kes** tuli koju?
2. . . . .

Harjutus 90.

Kirjutan järgmise palakese nii, et tegevust näitavad sõnad on olevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Jutuke.

Mees läks metsa. Ehitas maja. Tõrvas katuse ära. Lind lendas katusele. Linnu saba jäi kinni. Tõmbas saba lahti, nokk jäi kinni. Mees vaatas katusele. Nägi lindu. Läks ja vabastas linnu.

Harjutus 91.

Kirjutan lauseid, kus esinevad järgmised tegevust näitavad sõnad: ootan / vaatan / lähen / toon / tuleb / võtan / hüüan / jooksen / hüppan / leian / kukun / mängin / naeran / nutan / ruttan.

Alustan nii:

Õues.

Ootan ema. Ma vaatan aknast välja. . . . .

Omadust näitavad sõnad.

Punane (missugune?) lipp.

Väike (missugune?) poiss.

Raske (missugune?) tank.

Hoolas (missugune?) tööline.

Osav (missugune?) uisutaja.

Valged (missugused?) lumehelbed.

Uued (missugused?) suusad.

Sõnad: punane, väike, raske, hoolas, osav jne. vastavad küsimustele: missugune? missugused? Nad näitavad omadust. Neid sõnu nimetatakse o m a d u s s õ n a d e k s.

Harjutus 92.

Kirjutan punktjoone asemele sobivad omadust näitavad sõnad ja kriipsutan need alla. Sõnad leian alt sulgudest.

Omadust näitavad sõnad.

- . . . . . kauss on riiulil.
- . . . . . lill on ilus.
- . . . . . vihik on laual.
- . . . . . linnud nokivad teri.
- . . . . . metsatöölised tulid koju.
- . . . . . kelgutajad sõitsid mäest alla.
- . . . . . pioneer abistas sõdureid.
- . . . . . lapsed mängisid lumesõda.

(suur / sinine / puhas / väikesed / tublid / julged / vapper / lõbusad)

Harjutus 93.

Kirjutan punktjoone asemele sobivad omadust näitavad sõnad (peast).

Omadust näitavaid sõnu.

1. Lumi on . . . . .
2. Pioneeri kaelarätt on . . . . .
3. Tint on . . . . .
4. Rohi on . . . . .
5. Tänav on . . . . .
6. Maja on . . . . .
7. Raamat on . . . . .
8. Pilt on . . . . .
9. Õpilane on . . . . .
10. Tahvel on . . . . .

Harjutus 94.

Kirjutan järgneva jutukese. Lüngad täidan omadust näitavate sõnadega (omadussõnadega). Sõnad leian alt sulgudest.

Arg jänes.

Tee ääres kasvas . . . . . õunapuu. Selle all magas . . . . . jänes. . . . . tuul kõigutas õunapuu oksid. Äkki kukkus üks . . . . . õun maha. . . . . jänes ehmatas ja pistis jooksmas. Ta jooksis . . . . . metsa poole. Metsas kasvasid . . . . . pohlakad ja . . . . . seemned. . . . . jänes aga jooksis edasi. Viimaks ta jõudis ilusa . . . . kuuse alla. Siia jäi jänes puhkama. Ise mõtles: „Küll on õnn, et nii . . . . . vaevaga pääsesin . . . . . koera käest.

(ilus / hall / vali / suur / väike / suure / punased / pruunid / arg / roheline / kerge / kurja)

Harjutus 95.

Kirjutan 2—3 sobivat omadust näitavat sõna igasse järgnevasse lausesse.

Omadussõnad.

Koer on . . . . .
Jänes on . . . . .
Hunt on . . . . .
Karu on . . . . .
Inimene on . . . . .

Harjutus 96.

Kirjutun lausesse omadussõna. Valin sobiva sõna sulgudest.

Omadussõna lauses.

Pall on (kandiline ümmargune lapergune).

Rebane on (kaval kõrge aeglane).

Tuli on (jahe värske kuum).

Jää on (külm kollane väike).

Lumi on (kirju pehme suur).

Mesi on (hapu soolane magus).

Tank on (tugev ümmargune osav).

Nõel on (lai terav must).

Harjutus 97.

Kirjutun järgnevad laused. Omadussõnadele tõmban joone alla ja nende järele panen sulgudesse õige küsimuse. Küsimused leiain alt sulgudest.

1. Kuri karu ronis koopast välja.
2. Olev ei leidnud oma ilusat nuga.
3. Osav kütt läks metsa.
4. Väike tall sõi karjamaal rohtu.
5. Anne-Liis joonistas ilusa pildi.
6. Ema ostis Antsule suure palli.
7. Jaan oli vallatu poiss.
8. Vali tuul puhub.
9. Lehtel on neli kollast pliiatsit.
10. Taivol on täna uued saapad jalas.

(missugune, missuguse, missugust, missugused)

Alustan nii:

Omadussõna küsimusi.

1. Kuri (missugune?) karu ronis koopast välja.

Harjutus 98.

Kirjutan järgnevas jutukeses iga sõna järele, millel joon all, küsimuse. Sobivad küsimused leian alt sulgudest.

Taat ja rebane.

I.

Kord oli rebasel kange nälg. Ta luusis metsas ringi. Äkki kuulis reekriginat. Hiilis vaatama ja nägi: taat sõidab kalakoormaga. Rebasel hea nõu

kallis. Ta jooksis läbi lumise metsa taadist hulga maad ette, heitis siruli teele ja teeskles surnut.

Taat sõitis, sõitis. Äkki hobune jäi seisma. Taat nägi teel surnud rebast, võttis sabast kinni ja tõstis kavala looma reele. Ise mõtles: „Sellest saab eide kasukale ilusa krae.“

II.

Ronis siis taatki reele ja sõit läks edasi.

Rebane aga pildus kõik kalad teele. Pärast hüppas ise ka reelt ja kadus metsa. Hiljem ta kogus kalad kokku. Sõi nii, et kõht valutas.

Taat jõudis koju, läks tuppa ja hüüdis eidele: „Tõin su kasukale uhke krae. Mine vaata, kala-koorma otsas!“

Eit läks, aga reel pole ei kalu ega kraed. (missugune? kus? mis tegi? millega? missuguse? kuhu? kes? keda? kust? kellele? mida?)

Lapsed vaidlemas.

Ants ütleb: „Mul on ilus nuga.“

Jüri ütleb: „Mul on ilusam kui sul.“

Avo ütleb: „Ah, mis te vaidlete! Minu nuga on kõige ilusam.“

Elle ütleb: „Minul on kodus suur ja uhke nukk.“

Helve ütleb: „Minul on suurem ja uhkem nukk kui sinul.“

Malle ütleb: „Minu nukk on kõige suurem ja kõige uhkem.“

Allakriipsutatud omadussõnad tähendavad siin ka võrdlust.

Me saame siin igal pool küsida: missugune?

Harjutus 99.

Järgnevas väikeses jutukeses „Olen kui jänes“ on palju omadussõnu. Kirjutan selle jutukese ja tõmban omadussõnadele joone alla.

Olen kui jänes.

Kord rebane seletas jänesele: „Mina olen ju ise ka peaaegu jänes. Ainult keha on suurem ja saba uhkem. Välimus on mul toredam, aru taibukam ja hammas teravam. Ka küüned on kõvemad ja jõud tugevam. See on ju ka õige, et ma jäneseid süüa söön, aga muidu olen peaaegu nagu jänes.“

Harjutus 100.

Täidan lüngad omadust näitavate sõnadega. Sõnad leian alt sulgudest.

Vihane karu.

Karu oli saanud metsast . . . . . põdra kätte. Ta tahtis selle risuhunniku alla peita, et pärast oleks . . . . . rooga võtta. Risuhunnikust tuli aga . . . . . linnuke välja ja hakkas paluma: „. . . . . onuke, ära lõhu risuhunnikut! Mul on siin . . . . . pesake ja pesas . . . . . pojakesed. Ära lõhu!“

„Vait!“ kisendas . . . . . karu. „Sinust ja su sugulastest ega kõigist lindudest pole pisematki kasu. Korista ära oma pesa!“

(pehmet / noore / tilluke / kallis / vihane / väike / tillukesed)

Harjutus 101.

Palast „Missugune ilm“ (lug. lk. 137) kirjutatan lauseid, mida ütlesid ilma kohta rohutirts, vihmauss ja sipelgas. Panen jutumärgid õigele kohale.

Pealkirjaks panen:

Missugune on ilm.

Rohutirts ütles: „. . . . .“

Vihmauss lausus: . . . . .

Sipelgas ütles: . . . . .

Harjutus 102.

Kirjutatan lugemikust lk. 142 palast „Mees ja karu“ esimese lõigu olevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Alustan nii:

Mees ja karu.

Keegi mees, kes üksinda metsas elab, on noore karu kasvatanud. . . . .

Harjutus 103.

Kirjutun järgnevas jutukeses tegevust näitavad sõnad olevikus, muudetud sõnad kriipsutan alla.

Tugevam surmast.

Tulin jahilt ja astusin mööda puiesteed kodu poole. Mu ees jooksis koer. Koer leidis noore udusulis varblase, kes oli kukkunud pesast.

Koer seisatas linnukese juures. Äkki lendas vana varblane puu otsast ja kargas mitu korda vastu koera hambulist lõuga. Ta tahtis päästa oma poega.

Mu koer taganes.

Liitsõna.

Loen järgnevad laused:

Väike küla asus mere kaldal.	Rannaküla lapsed mängisid mere ääres.
Mees püüdis kalu.	Kalamees hüppas lootsikusse.
Kalurid sõitsid paa- diga merele päästma uppujat.	Päästepaadid lasti vette.
Jää on libe.	Jäätükk murdus.

Liitsõna koosneb kahest (mõnikord ka rohkest) sõnast.

Harjutus 104.

Kirjutun järgneva palakese ja tõmban liitsõnadele mõlemale poolele joone alla.

Tulikahju laeval.

I.

Merel tõttas aurulaev. Sadam oli juba lähedal. Laeval sõitis hulk reisijaid. Ülal rooli juures asus tüüri|mees.

Laeval puhkes tulikahju. Tulikahju polnud õigeaegselt märgatud. Tuli oli juba haaranud kogu laevaruumi.

II.

Laev juhiti kalda poole. Tuli muutus aina tugevamaks. Raske oli tüürimehel pidada rooli. Madrused seadsid korkrõngad ja päästevööd valmis.

Rand lähenes. Naised ja lapsed asusid pääste-paatidesse. Kaldalt tulid appi rannaelanikud oma paatidega. Kõik päästeti.

Harjutus 105.

Kirjutan oma lugemispalast liitsõnu. Peal-kirjaks:

Liitsõnu.

Harjutus 106.

Koostan liitsõnu.

puu
lukk
kella
king

sepp

kapsa
tangu
piima
leiva

supp

Alustan nii:

Liitsõnu.

Puusepp, ...

Harjutus 107.

Koostan liitsõnu.

päeva
tasku
täht
lugemis
jutu

raamat

rukki
vilja
odra
lina

põld

vihma

piisk
sadu
vesi

kooli

raamat
tunnistus
maja
õpilane
aed
õu

Liitsõnu.

Päevaraamat, ...

Harjutus 108.

Kirjutan meelitusnimesid.

Meelitusnimed.

I.

Ema — emake.
Õde — õeke.
Isa —
Lill —
Kass —

II.

Vend — vennake.
Lind — . . . . .
Känd —
Nukk — nukuke.
Käpp —

Koer —
Muna —
Kell —
Pall —
Tädi —
Laps —
Jänes —

Sukk —
Tikk —
Kepp —
Nööp — **nööbike.**
Vaat —
Taat —
Eit —
Hunt —

Harjutus 109.

Kirjutan lühilauseid järgmistest meelitusnime-dest:

koerake, lambake, kitseke, talleke, kanake, kukeke, haneke.

Alustan nii:

Lauseid.

Minu **koerake** on mulle armas. **Lambake** sööb karjamaal rohtu. . . . .

Häälik ja täht.

Laulame: Küll on kena kelguga
hangest alla lasta!
Kaugel luhal säravad
jää ja lumi vastu.

Loeme laulu kooris.

• Loendan sõnad esimeses lauses.

Loendan tähed sõnades. Kirjutan nii:

Küll — . . . . . tähte.

On — . . . . . tähte.

Häädame sõna „küll“ aeglaselt. Häädame tähed eraldatult k ü l . Mitu häälikut kuuleme esimeses sõnas?

Esimeses sõnas kuuleme 3 häälikut. Hääliku I kirjutame kahekordselt II, s. o. kahe tähega.

Teises sõnas on kaks häälikut: o n . Seame tähed ümberpöörduvalt: n — o .

Leian kuuenda sõna lauses.

Kuues sõna on . . . . .

Esimene täht on	a
Teine	„ „ 1
Kolmas	„ „ 1
Neljas	„ „ a

Loen ülalt alla. Loen alt üles.

Sõnas „alla“ on 4 tähte.

Sõnas „alla“ on 3 häälikut. Häälik **l** on tugev ja kirjutatakse kahekordselt **ll**.

Leian teises lauses neljanda sõna.

Selles sõnas on 3 tähte: j ä ä .

Häälik ä on pikk ja selle kirjutame kahekordse tähega ää.

P e a n m e e l e s :

Häälikuid meie hääldame ja kuuleme.

Tähti meie kirjutame ja näeme.

Täht on hääliku märk kirjas või trükis.

Tähestik.

Tähed õiges järjekorras on tähestik. Tähed on suured ja väikesed.

A a, B b, D d, E e, G g, H h, I i, J j, K k, L l, M m, N n, O o, P p, R r, S s, T t, U u, V v, Õ õ, Ä ä, Ö ö, Ü ü.

Mitu tähte on eesti keele tähestikus?

Suured tähed.

Harjutus 110.

Loen lugemikust lk. 154 „Alati valmis“ 1. osast „Häire öösel laagris“ pool lehekülge ja vaatlen, kus on suur algustäht.

1. Missuguse algustähega kirjutame jutustuses esimese sõna?
2. Missuguse tähega algame lauset?
3. Missuguse tähega kirjutame pärisnimed?
Kirjutan ja pean meeles:
  1. Pärisnimed kirjutame suure tähega.
  2. Lause algab suure tähega.
  3. Pealkirja kirjutame suure tähega.

Harjutus 111.

Koostan meie klassi õpilaste nimestiku perekonnanimede järgi tähestiku järjekorras.

Täishäälik ja kaashäälik.

Harjutus 112.

Oli öine valvekord. Valvur nägi küla kohal nõrka tulekuma.

Kirjutan välja jämendatud tähed niisuguses järjekorras: a e i o u õ ä ö ü. Ühesugused tähed kirjutan kõrvuti.

Alustan nii:

Täishäälikud.

a, a, ...

Pea meeles:

a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü on **täishäälikud**.

Eesti keeles on 9 täishäälikut.

Harjutus 113.

Kirjutan järgnevad laused ja kriipsutan alla täishäälikud.

Kahjutuli.

Lagi põles pragisedes. Ülalt langes alla tule-torte, mis põletasid tuletõrjuja nägu ja käsi. Ta kahmas lapse sülle ja tormas välja.

Harjutus 114.

Täidan lüngad allpool antud tähtedega.

Öö oli —ime. —änaval —äisid —aksa —alvu-
rid. Ühe —aja —uurest —eise —uurde —iilides
—õudis —oiss —inna äärde.

(p, T, k, s, v, m, j, t, j, h, j, p, l)

Harjutus 115.

Täidan lüngad allpool antud tähtedega.

Ka—uri—ürin tu—i lähe—ale. Punaa—ee oli
ta—asi jõud—ud. Vae—ane taan—us. Iga-
ü—s ru—as oma ko—u. Kõik li—aela—ikud
olid röö—ad.

(h, m, l, d, rm, g, n, nl, d, k, tt, j, nn, n, ms)

Harjutus 116.

Kirjutatan välja jämendatud tähed.

Sõda.

See sündis 1941. aasta septembrikuus Kiie-
vis. Sakslased tungisid linna. Majade katus-
tel ja seintel plaksusid juba sakslaste kuulid.
Meie sõjavägi taandus ajutiselt. Kuid peagi kihut-
tas võidukas Punaarmee sakslased meie kodu-
maalt välja.

Näidis: S, s, nd, s, ...

Väljakirjutatud tähed on kaashäälikud.

Harjutus 117.

Kriipsutan alla kaashäälikud.

Haavatu.

Poiss vaatas õues ringi. Ta kuulis kedagi oigavat ja avas värava. Tänaval lamas aia ääres haavatud punaarmee lane. Poiss jooksis haavatu juurde.

P a n e n t ä h e l e :

Eesti keeles on 14 kaashäälikut.

Nende nimed on:

b — be	k — ka	r — er
d — de	l — el	s — es
g — ge	m — em	t — te
h — ha	n — en	v — ve
j — jot	p — pe	

Harjutus 118.

Koostan järgnevas tabelis antud kaas- ja täishäälikutest sõnu:

Kaashäälikud**Täishäälikud**

1.

K h r	a u
m r s b	ü i e

2.

T nk t rm s	a o a
d s	e a i

3.

S d r d	õ u i
h ts d	ei i
gr n t	a aa e

Pikk täishäälik.

Harjutus 119.

Kirjutan välja allakriipsutatud täishäälikud.

Hunt ja kass.

Hunt jooksis metsast külasse. See pole hundi viis külasse võõrsile joosta. Ta teeb vahel jalutuskäike sinna, kuid mitte oodatud külalisena, vaid kui varas ja röövel, et murda nende kodu-loomi.

Täna tahtis ta päästa oma nahka koerte ja jahimeeste eest. Tal oli nõu pöörduda kuhugi õue, aga kõik väravad olid kinni. Keegi ei tahtnud hunti päästa.

Näide: oo, ee, ii, ...

Neid häälikuid hääldame sõnas pikalt.

Need on pikad täishäälikud.

Harjutus 120.

Täidan lüngad sulgudes toodud pikkade täishäälikutega (ühes lauses üks ja sama täishäälik).

1. J— —n k— —bib k— —le. (aa)
2. M— —li k— —ras t— —lt kõrvale. (ee)
3. M— —li õmbles s— —din— —diga. (ii)
4. Olle — —tab s— —ja k— —ki. (oo)
5. — —ve sai — —e k— —e. (uu)
6. Muri p— —nutab p— —sas. (õõ)
7. Ära j— — j— —le istuma! (ää)
8. Pane v— — v— —le ja mine t— —le! (öö)
9. Ülle p— —dis m— —ri alt k— —liku. (üü)

Harjutus 121.

Lugemiku lk. 167 jutustusest „Hunt ja kass“ kirjutan välja sõnu, kus esineb pikk täishäälik. Selle kriipsutan alla.

Alustan nii:

Pikk täishäälik.

Jooksis, see, viis, ...

P e a n m e e l e s :

Pikk täishäälik kirjutatakse kahekordse tähega.

Kaksiktäishäälik.

Harjutus 122.

Kirjutan välja allakriipsutatud tähed.

Heinamaal.

Päike paistis otse pea kohal. Jõe ääres heina-maal võeti loogu. Laine ja Aili jäid kaldale seis-satama. „Kui oleks aega, võiks minna suplema,“ ütles Laine, „vesi on väga soe.“ — „Praegu küll pole aega,“ vastas Aili. „Ma tean, et pole aega, sest võib tulla äikest veel enne lõunat,“ ütles Laine.

Peale lõunat, kui teised heinalised puhkasid, suplesid Aili ja Laine jões.

Allakriipsutatud täishäälikud on **kaksiktäishäälikud**.

Alustan nii:

Kaksiktäishäälikud.

ei, äi, ai, ...

P e a n m e e l e s :

Kaksiktäishäälikutes kirjutatakse kumbki täht ühekordselt.

Harjutus 123.

Lug. lk. 180 palast „Mäidu ja Miku“. Täidan lüngad. Valin sobiva sõna all antud sõnadest.

Mäidu ja Miku.

1. Poisid . . . . . vara kooli.
2. Mäidul oli . . . . . pall taskus.
3. Pallimäng meeldis . . . . . väga.
4. Poisid ei . . . . . õpetajale sõnagi, et aken läks katki.
5. Miku . . . . . enesega.
6. Ta kartis, et tema . . . . . võitis.
7. Ka . . . . . sai oma argusest võitu.

(Maidu / võitles / väike / lausunud / jõudsid / ausus / poistele)

Harjutus 124.

Lug. lk. 181 „Mäidu ja Miku“ 3. osast leian sõnu pikkade ja kaksiktäishäälikutega. Need kriipsutan alla (või teen värvilised).

Kirjutan nii:

Pikad täishäälikud.	Kaksiktäishäälikud.

Silp ja silbitamine.

Harjutus 125.

Loen sõnu silpide kaupa.

Karjas.

Aadu ja Juku käisid metsas karjas. Karjamaade vahel oli lage heinamaa. Poisid tahtsid juttu ajada, aga ei tohtinud jätta loomi valveta. Aadu hüüdis Jukule: „Juku! Lähme täna lõunajal jõkke ujuma!“ Juku ei saanud aru ja vastas: „Mis sa räägid? Kõnele valjemini!“ Aadu ei saanud Jukust aru. Ta mõtles veidi ja hääldas siis sõnu väikeste osade kaupa: „Ju-ku! Läh-me tä-na lõ-na-a-jal jõk-ke u-ju-ma!“ Nüüd sai Juku Aadu sõnadest selgesti aru ja vastas: „Jah, tulen! Oo-ta mind kel-la poo-le ka-he a-jal jõe ääres!“

P e a n m e e l e s :

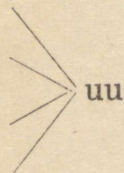
Silpi hääldame ühe hingetõukega.

Ühesilbilised sõnad.

Harjutus 126.

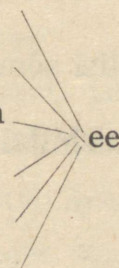
Kirjutun ühesilbilisi sõnu:

1. l
p
k
s

uu

2. k
t
m
s
v
l

ee

3. t
v
s
l

öö

Pikk täishäälik ühesilbilise sõna lõpul.

Maa haljendab. **Tee** on porine. **Vii** emale lilli! **Too** ka minule mõni õieke! **Puu** kasvab aia ääres. „**Nöö**,“ hüüdis isa Kõrvile, „ära **jää** seisma!“ **Töö** sai valmis. **Müü** mulle lilli!

Harjutus 127.

Asetan sõna lõppu puuduva pika täishääliku. Need leian altpoolt.

Pikk täishäälik sõna lõpus.

1. S— — poiss ei s— — ülesandest aru.
2. J— — seisma, Kalevite kange rahvas!
3. P— — murdus keskelt pooleks.

4. S— — polnud tõesti minu s— —!

5. V— — asjad kappi!

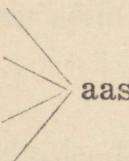
1. ee, aa; 2. ää; 3. uu; 4. ee, üü; 5. ii.

Harjutus 128.

Kirjutan ühesilbilisi sõnu.

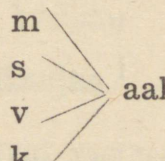
Ühesilbilisi sõnu.

1. m
k
l
v

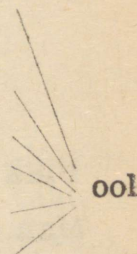
aas

2. m
s
v
k

aal

3. t
p
k
s
r
h

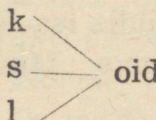
ool

4. k
t

äis

5. k
s
l

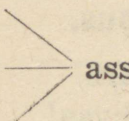
oid

Harjutus 129.

Kirjutan ühesilbilisi sõnu.

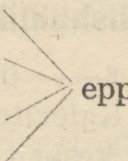
Ühesilbilisi sõnu.

1. k
t
p

ass

2. k
tr
s
l

epp

Harjutus 130.

Täiendan laused all toodud ühesilbiliste sõnadega. Need kriipsutan alla.

1. .... pandi uksele ette.
2. .... ripub nööri.
3. .... ei seisa hästi jalas.
4. .... teeb halva kirja.
5. .... seisab kuudi ees.

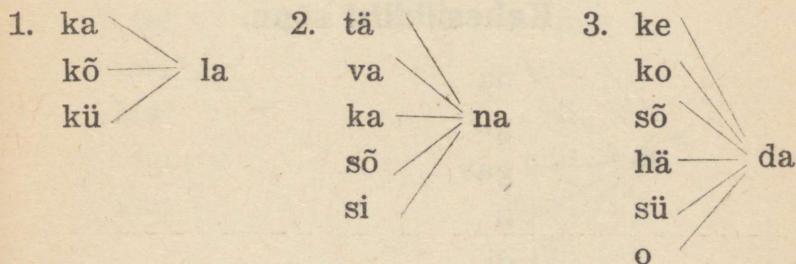
(halb sulg / suur koer / uus lukk / pikk king / must sukk)

Kahesilbilised sõnad.

Harjutus 131.

Kirjutan kahesilbilisi sõnu. Lahutan silbid sidekriipsuga: ka-la.

Kahesilbilisi sõnu.

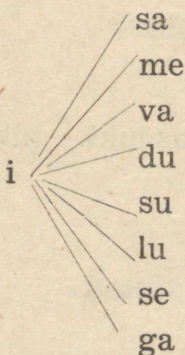
Harjutus 132.

Kirjutate kahesilbilisi sõnu. Esimene silp on ühetäheline. Lahutatakse selle sõnast püstkriipsuga.

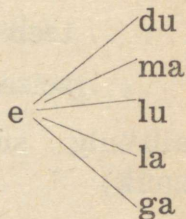
Näidis: I|sa, i|me, ...

Kahesilbilisi sõnu.

1.

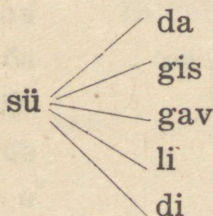
2.

Harjutus 133.

Kirjutate kahesilbilisi sõnu. Silbid lahutatakse sidekriipsuga.

Kahesilbilisi sõnu.

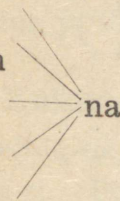

Harjutus 134.

Kirjutun kahesilbilisi sõnu. Eraldan silbid sidekriipsuga.

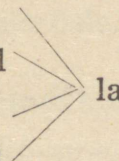
Kahesilbilisi sõnu.

1. an
kan
sin
lin
vin

na

2. al
tal
ol
kü

la

3. hak
lak
lük
sek
suk

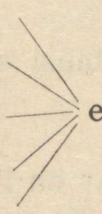
ka

Harjutus 135.

Kirjutun kahesilbilisi sõnu. Viimne silp on ühetäheline. Eraldan selle sõnast püstkriipsuga: tei|e.

Kahesilbilisi sõnu.

1. tei
mei
Mai
uu
kuu

e

2. sii
tuu
vii
süü
müü
lüü

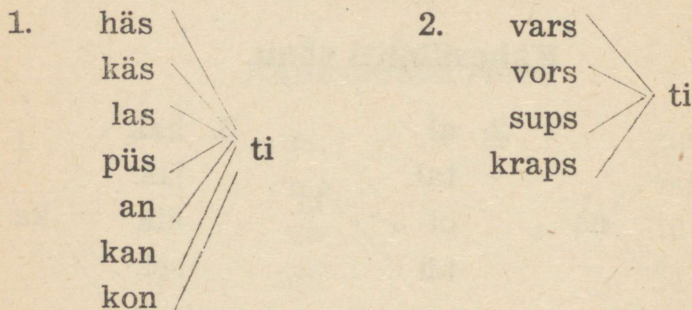

a

Harjutus 136.

Kirjutan kahesilbilisi sõnu. Silbid eraldan sidekriipsuga.

Kahesilbilisi sõnu.

Harjutus 137.

Kirjutan järgneva pala ja silbitan sidekriipsuga.

Kodus.

Voo-di sei-sab sei-na ää-res. Hai-ge Vir-ve la-mab voo-dis. Väi-ke Vel-lo män-gib voo-di kõr-val vai-bal.

Harjutus 138.

Silbitan sidekriipsuga kahesilbilisi sõnu.

Tiina.

Väike Tiina läheb kooli. Tänav on libe. Auto sõidab mööda teed. Tiina ootab, kuni auto möödub.

Harjutus 139.

Silbitan järgneva palakese. Ühetähelise silbi eraldan püstkriipsuga.

Anni.

Aia ääres oli peenar. Peenral kasvas lilli. Meie väike Anni vaatles lilli. Ta murdis ühe suure õie ja viis selle oma õele. Õde tänas Annit.

Kolme- ja mitmesilbilised sõnad.

Varb-la-ne, pi-si-ke lin-nu-ke, no-kit-seb tä-na-val te-ri. Poi-si-ke-sed ko-gu-ne-sid va-re-met-tes-se, män-gi-sid siin hu-vi-ta-vaid sõ-ja-män-ge ja pau-gu-ta-sid pad-ru-neid.

Kolmesilbilised sõnad.

Harjutus 140.

Kirjutan kolmesilbilisi sõnu. Silbid eraldan sidekriipsuga.

1. ve
ke
tõ

si-ne

2. varb
mul
kol
vil

la-ne

3. kal
tal
pil

la

ma
ta
tud

Harjutus 141.

Silbitan järgneva pala. Ühetähelise silbi eraldan püstkriipsuga.

Ülane.

Oja ääres tihnikus kasvas palju kollaseid üla-seid. Lapsed korjasid neid, sidusid kimpudesse ja müütasid turul. Omateenitud raha eest lapsed ostsid emale sünnipäevaks ilusa kirju pearätiku.

Harjutus 142.

Koostan tabelis toodud silpidest sõnu. Esimene silp on ülal, teine all lahtris.

Silpidest sõnu.

1.

Öö- lab	lau- bik
------------	-------------

2.

tõt- li	koo- no	Väi- tas
------------	------------	-------------

3.

Ka- nes	suu- na	mu- re	mu- na
------------	------------	-----------	-----------

Harjutus 143.

Kirjutan puuduva silbi.

Rändlinnud (lug. lk. 41).

U—selt näi— end päike
vaik—tel sü—sekuudel,
veel te— hi—ne valgus
e—tab kol—tel puudel.

Traa—del käs— ja kükkis
lin—de kä—sev rodu.
Jäl— on tu—mas tali,
jät— peab jäl—gi kodu.

Vaa—vad sa—li üles
vi—te pil—de sõudu,
pojad ent proo—vad julgelt
vast—te tii—de jõudu.

Harjutus 144.

Kirjutan puuduva silbi.

Päasukeste minek (lug. lk. 45).

Pää—kesed koon—vad par—desse. Nad is—vad
maja ka—tel ja telefonitraa—del ja vidis—vad.
Näib, nagu peak— nad mil—gi üle ise—kis nõu.
Ilu—tes kaartes tõu—vad nad üles pil—deni ja
kuku—vad endid sealt jäl— al—, puh—vad ka—tel
ja puhas—vad nokka—ga sul—.

Sõnade poolitamine

teisele reale viimise puhul.

Panen tähele.

1. Ühesilbilist sõna ei poolitata.

Näidis: Kepp on maas. Laud on lai.

2. Ühetähelist silpi ei lahutata sõnast.

Näidis: Mei/e e/ma os-tis uu/e luu/a.

3. Kahe- ja enamasilbilisi sõnu poolitame silpide järgi.

Näidis: Ka-na mu-nes ne-li mu-na. Ee-di an-dis va-na-i/sa-le hu-vi-ta-va raa-ma-tu.

Harjutus 145.

Poolitan sõnu, nagu viiksin teisele reale.

Matemaatika, eesti keel, laulmine, tööõpetus, kehaline kasvatus, joonistamine, kirjatehnika.

Alustan nii:

Sõnade poolitamine üleviimisel.

Mate-
maatika

ees-
ti keel

.....

.....

Panen tähele:

Poolitamisel peavad pikk täishäälik ja kaksik-
täishäälik jääma terveks.

Näidis: Mei-le too-di uu-si raa-ma-tuid.
Koo-li-ma-ja õu-es kas-vab saa-ri ja vaht-raid.

Harjutus 146.

Poolitan sidekriipsuga sõnad järgnevas palas.
Sõnad, mida ei saa poolitada, jätan terveks.

Pääsukeste lahkumine.

Pääsukesed kogunevad parvedesse ja teevad
lennuharjutusi. Seda teevad nad mitu päeva järge-
mööda. Ühel ilusal hommikul tõusevad nad katu-
selt lendu, keerutavad veel mõne korra õhus ringi,
vidistavad hüvastijätuks ja rändavad siis lõuna
poole.

Harjutus 147.

Lug. lk. 185 palast „Võlusõna“ kirjutan välja
sõnu, mis algavad tähtedega p, t, k.

P e a n m e e l e s :

Eestikeelsetes sõnades me ei kirjuta **b, d, g**
sõna algul.

Võõrsõnades esineb **b, d, g** sõna algul.

Näiteid: Isa on **b**üroos.

Meie üleriided on **g**arderoobis.

Tädi kinkis mulle **d**oominomängu.

Direktor tuli klassi.

* * *

P, t, k s ja h kõrval.

Isa tõi **t**is parajasti rask**e**id k**a**ste autost maha. **A**hto tahtis joosta üle tee. Ta kom**i**stas, ja juht**u**ski õnnetus. Isa puh**k**es valjusti naerma, patsutas poisile õlale ja sasis tema juuk**s**eid.

P e a n m e e l e s :

h ja s ees ja järel kirjutame p, t, k.

Harjutus 148.

Asetan puuduvad p t k õigele kohale.

Poes— leiba os—mas.

Juh—us nii, et mina unus—asin eelmisel päeval leiva poes— toomata. Ema lä—s vara tööle ja käs—is mind kella kahe—sa paiku minna uues—i leiba o—sima. Mina lä—sin. Leivaauto oli parajas—i poe u—se ees. Poes oli juba palju rahvas—. Aga poetädi oli lah—e ja andis mulle leiva kohe kätte. Viisin leiva käh—u koju ja sõi—sin tram-miga kooli. Sain parajas—i klassi, kui kell helises—i.

Mõningais sõnades tuleb sõna muutmisel b d g järel s.

Harjutus 149.

Kirjutan laused vihikusse ja märgin b d g s-i ees punase pliiatsiga.

1. Kas sa jõuad õigeaks ajaks kooli?	1. Kas te jõudsite õigeaks ajaks kooli?
2. Kalur sõudis paadiga merele.	2. Kalurid sõudsid paadiga merele.
3. Laps leidis kullerkupu.	3. Lapsed leidsid kullerkupu.
4. Tütarlaps andis kanadele teri.	4. Tütarlapsed andsid kanadele teri.
5. Tööline kandis rasket kasti.	5. Töölised kandsid raskeid kaste.
6. Kärbes lendles toas.	6. Kärbsed lendlesid toas.
7. Välejalgne kits kadus tihnikusse.	7. Välejalgsed kitsed kadusid tihnikusse.
8. Umbne õhk mõjub halvasti.	8. Umbset tuba vaja tuulutada.
9. Õe samm on argne.	9. Õde astub argsel sammul.

Harjutus 150.

Häaldan hoolikalt ja kirjutan:

Lühike täishäälik,
pikk kaashäälik.

Sepp parandab atra.
Kell on seinal.

Pikk täishäälik,
lühike kaashäälik.

Seep on riiulil.
Keel on suus.

Kott on tühi.

Kass püüab hiiri.

Lukk on ukse ees.

Konn krooksub.

Koot ¹⁾ on seina najal.

Kaas on katki.

Luuk avati.

Koera **koon** ²⁾ on külm

1) pint e. vart. 2) nina.

Harjutus 151.

Kirjutan sõna lõpule **ll** või **l**.

**Ühesilbilised sõnad lühikese ja pika täis-
häälikuga.**

ke—

kee—

ku—

kuu—

hu—

huu—

to—

too—

Harjutus 152.

Kirjutan puuduvad tähed **l** või **ll**. (Pealkiri endine.)

Ke— on seinal. Ku— viis meie valge tibu. Kuu— tabas vaenlast. Huu— on haige. Too— on laua ees. To— on mõõt. Eesti kee— on minu ema-kee—.

Harjutus 153.

Kirjutan sõna lõpule **ss** või **s**. Veel ühesilbilisi sõnu lühikese ja pika täishäälikuga.

ka—

kaa—

la—

laa—

to—

too—

lo—

loo—

pa—

paa—

Harjutus 154.

Kas **s** või **ss**?

Ka— hüppas lauale. Laual on tühi ta—. La— on väike vaat. Raamatule pandi uus kaa—. Laa— on suur mets. Kau— läks katki.

Harjutus 155.

Kirjutan sõna lõpule **pp** või **p**.

Kas **pp** või **p**?

se— —

see—

to— —

too—

ke— —

kee—

va— —

vaa—

Harjutus 156.

Kirjutan puuduva **p** või **pp**.

Kas p või pp?

Se— — töötab sepikojas. Too— on mõõt.
Ke— — on nurgas. Vaa— on pragunenud. Nõuko-
gude va— — ripub seinal. Augu ette pandi to— —.
See— vahutab hästi. Kee— on käisteta mantel.

Harjutus 157.

Kirjutan sõna lõpule **kk** või **k**.

Kas k või kk?

ko— —	koo—
pi— —	pii—
lu— —	luu—
ha— —	haa—

Harjutus 158.

Kirjutan puuduva **k** või **kk**.

Kas k või kk?

Koo— maitseb hästi. Sõduril on pi— — pii—.
Ko— — valmistab sööki. Luu— on lahti. Lu— —
on rikkis. Haa— on kõver. Ha— — tegi pesa vare-
meisse.

Harjutus 159.

Kirjutan sõna lõpule **tt** või **t**.

Kas t või tt?

ru— —

ruu—

ju— —

juu—

nu— —

nuu—

ko— —

koo—

Harjutus 160.

Kirjutan puuduva **t** või **tt**.

Kas t või tt?

Raamatus on huvitav ju— —. Tühi ko— — ei seisa püsti. Akna ruu— läks katki. Meil on tööga suur ru— —. Lapse nu— — vaikis äkki. Koo— pandi seina najale püsti.

Ühesilbilises sõnas lühikese täishääliku järel ühekordne kaashäälik.

I.

Kellel on aega?
Minul pole aega.
On **sinul** nuga?
Temal vist on nuga.
Sellel poisil on pall.
Tollel lapsel kadus raha.

II.

Lühendatud sõnad.

Kel on aega?
Mul pole aega.
On **sul** nuga?
Tal vist on nuga.
Sel poisil on pall.
Tol lapsel kadus raha.

Harjutus 161.

Kirjutun **kellel, sellel, sinul, minul, temal, tollel** asemele lühendatud sõnad **kel, sel, sul, mul, tal, tol**.

Lühendatud sõnad.

(Kellel) janu, (sellel) jalad. On (sinul) aega tulla täna meile külla? Täna (minul) pole aega. See töö õnnestus (temal). (Sellel) õpilasel siin on käsipall, (tollel) seal on aga jalgpall.

Harjutus 162.

Kirjutan puuduva l ja kriipsutan alla.

Lõpp-l.

Ke— on töö valmis? Su— on siin paar viga.
Mu— pole ülesanne täiesti selge. Ta— unus see
asi koguni. Se— ööl sadas vihma. To— pihlakal
seal aianurgas on palju marju.

Harjutus 163.

Kirjutan puuduva ühekordse või kahekordse
kaashääliku ja kriipsutan alla.

Ühe- ja kahekordne kaashäälik sõna lõpul.

Ke— teie seast on käeke— —? Kus on vana-
isa ke— —? Se— loo— ei ole sõnakestki tõtt. Minu
õnneloo— võitis 500 rubla. Toompea lo— — seisab
kõrgel küngal. Taastama on taa— ehitama.
Ta— — on tühi.

Lühendatud.

Mina käin koolis.

Sina lähed koju.

Tema õpib hoolega.

Meie mängime palli.

Teie vaatate mängu.

Minu sõber Ints on vä-
le.

Sinu koer tuli meile.

Ma käin koolis.

Sa lähed koju.

Ta õpib hoolega.

Me mängime palli.

Te vaatate mängu.

Mu sõber Ints on väle.

Su koer tuli meile.

Harjutus 164.

Kirjutan sõnade **minu, mina, meie, tema, sinu** asemele lühendatud **mu, ma, me, ta, su**.

Minu kodumaa.

Eestimaa on minu sünnimaa. Mina olen siin sündinud ja kasvanud. Siin on elanud ja töötanud minu vanemad ja esivanemad. Meie armastame oma kodumaad. Tema toidab meid oma leivaga. Mina tahan oma kodumaa kasuks töötada.

Jää seisma kaljuna, meie kodumaa, Nõukogude Eesti!

Harjutus 165.

Kirjutan puuduva täishääliku ja kriipsutan alla.

Kas pikk või lühike täishäälik sõna lõpul?

M— — haljendab. M— istun pingil. S— ei s— — selle tööga hakkama. Miks on s— s— — nii vaikne, kallid emake? T— on m— parim sõber. Keegi m— — ei ole nii hea, kui m— armastab emake. M— võime laulda ja naerda kui lapsed. Isa võttis mesipuust kõik m— — välja. T— leiab selle t— — juhatuse järgi. T— — auras kannus.

Harjutus 166.

Täidan lüngad allpool toodud pika või lühikese täishäälikuga ja kriipsutan need alla.

Lühike ja pikk täishäälik ühesilbilise sõna lõpul.

1. M— — on märg.
2. Isa ei s— — kündma minna.
3. M— ei s— — ülesandest aru.
4. Kas t— käite selle t— — jala?
5. S— — t— — on väga hea.
6. M— vihik jäi koju.
7. Keegi m— — ei teadnud seda.

Harjutus 167.

Koostan lauseid sõnadega: ja, ka, ju.

Kordamine.

Harjutus 168.

Koostan antud sõnadest õigeid lauseid. Lauset algan suure tähega ja lause lõppu panen punkti.

Kirve ga	püütakse	maad.
Võrgu ga	raiutakse	sukka.
adraga	niidetakse	kalu.
vikati ga	küntakse	lauda.
labidaga	nõelutakse	maja.
nõela ga	kaevatakse	heina.
höövli ga	värvitakse	puid.
pintsliga	hööveldatakse	põldu.

Alustan nii: Millega? **Kirvega** raiutakse puid.

Harjutus 169.

Kirjutan ainsuses ja mitmuses.

Aiatööriistad.

Ainsus.	Mitmus.
Labidas	labidad
reha	.....
kastmiskann	.....
hark	....., ,
käru	.....

Harjutus 170.

Põllutööriistad.

Ainsus.	Mitmus.
Ader	adra . . .
äke	äkke . . .
vedru	.....
rull	.....
külvimasin	.....
traktor	.....

Harjutus 171.

Kirjutan ainsuses ja mitmuses, täiendan ise tabelit.

Mänguasjad.

Ainsus.	Mitmus.
Pall	pallid
auto	autod
nukk	nukud
lennuk	. . . . .
hobune	. . . . .
käru	. . . . .
veski	. . . . .
vile	. . . . .
tinasõdur	. . . . .
nukumaja	. . . . .

Harjutus 172.

Kirjutan jutust „Laevaõnnetus“ liitsõnu.

Laevaõnnetus.

Tormisel ööl äratas kahuripauk rannaküla elanikud. Kõikidele oli selge, et on juhtunud laevaõnnetus.

Mehed jooksid randa. Eemalt paistis karile joosnud laev. Meeskond oli roninud mastidele. Päästepaat lasti vette. Kaheksa julget meremeest sõudsid läbi tormi laeva juurde ja päästsid kõik merehädalised.

Pealkiri: **Liitsõnu.**

Harjutus 173.

Kirjutan jutust „Kevad“ liitsõnu.

Kevad.

Mäekünkad ja põlluribad juba mustavad. Heinamaale ilmuvad rõõmsad laululinnud ja vilistavad kogu päeva. Löövad haljendama väikesed rohutukad. Valgust ja päikesepaistet on igal pool.

Pea kaob lumi. Haljendavad juba orasepõllud ja võililled kollendavad väikeste päikestena. Põlupeenral õitsevad maasikad ja niidul õitsevad varsakabjad. Lõbusalt vilistab karjapoiss.

Pealkiri: **Liitsõnu.**

Harjutus 174.

Kirjutan järgneva pala minevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Pajupill.

Vanaisa Ain on hea sõber oma pojapojale Mardile. Ta aitab Mardil hoolitseda mänguasjade eest. Kui tal on rohkem aega, siis jutustab jutte.

Kevadel kutsub vanaisa Mardi oja kaldale pajupilli tegema. Nad lähevad oja äärde. Vanaisa lõikab saleda oksteta pajuoksa, teeb sinna vajalikud täkked ja pöörab siis pajukoore lahti. Varsti on valmis ilus sõrmiline pajupill. Vanaisa proovib selle häält, jääb sellega rahule ja ulatab pilli Mardile.

Harjutus 175.

Kirjutan jutukesest „Pajupill“ liitsõnu.

Liitsõnu.

Pajupill, ...

Harjutus 176.

Vastan järgmistele küsimustele. Sõnad valin alt sulgudest.

1. Millega kirjutab õpilane?
2. Millega mängib väike vend?
3. Millega põllumees harib põldu?

(Mänguasju: pall, lennuk, auto, käru, hobune.)
(Põllutööriistu: ader, äke, vedru, rull.)

Millega?

Alustan nii: 1. Õpilane kirjutab pliiatsiga, tindiga ja sulega. 2 . . . . .

Harjutus 177.

Koostan 5 lauset, milles esinevad järgmised sõnad: klassiga, sõbraga, raamatuga, noaga, lipuga.

Kellega? millega?

Alustan nii: Me käisime klassiga matkamas.

Harjutus 178.

Koostan 5 lauset, milles esinevad järgmised meelitusnimed: lilleke, kassike, kuldnokake, pääsuke, aiake.

Meelitusnimesid.

Alustan nii: Lilleke ärkas juba talveunest.

Harjutus 179.

Kirjutan ära järgneva jutukese ja kriipsutan alla pärisnimed.

Sõitsin külla.

Oli koolivaheaeg. Ma sõitsin emaga tädile külla. Me sõitsime rongiga Viljandi. Tädipoeg Aivo oli hobusega jaamas vastas. Ka poisi sõber Tuks oli kaasa tulnud. Ta liputas mulle sõbralikult saba ja lakkus mu kätt. Sõit algas. Poiss ajas hobust kiiremale sõidule, ise hüüdis: „No sõida, sõida, Kõrvike!“

Sõitsime mööda mitmest külast. Varsti paistis ka meie sihtkoht: Aidu küla. Külas olid kõik ta-

lud mulle tuttavad. Varsti nägingi Silla talu, kus elab mu tädi.

Hobune keeras väravast taluõue. Olime kohal. Õues võtsid meid vastu tädi Anu ja täditütar Õie.

Harjutus 180.

Koostan 8 lauset, milles esineb mõni pärisnimi.

Pärisnimi lauses.

Alustan nii: Ene tädi elab Viljandimaal.

Harjutus 181.

Täidan lüngad, sõnad valin alt sulgudest.

Uus raamat.

Rihol on . . . . . Riho tõi . . . . . kooli. . . . . oli pandud ümber sinine paber. Poisid tahtsid kõik . . . . . näha. . . . . olid ilusad pildid ja lood. Riho luges . . . . . huvitava jutu. Riho andis . . . . . Avole lugeda. Avo läks . . . . . koju.

(uus raamat / raamatu / raamatule / raamatut / raamatus / raamatust / raamatu / raamatuga)

Harjutus 182.

Kirjutan sulgudesse küsimuse **kes?** või **mis?**

Kes või mis?

Tööline (. . . .) sõitis puhkusele.

Rong (. . . .) sõitis läbi ilusa metsa.

Mets (. . . .) oli juba roheline ja mõnes jaamas õitsesid toomingad.

Reis (. . . .) jõudis lõpule.

Auto (. . . .) oli jaamas vastas, see sõidutas töölise puhkekodusse.

Puhkekodu (. . . .) asetses mere ääres suures kaunis majas.

Puhkekodus tervitas uut tulijat asutise juhataja (. . . .).

Veel surus tal kätt puhkusel viibiv sõber (. . . .).

Harjutus 183.

Kirjutan iga lause algusesse suure tähe ja panen iga lause lõppu punkti.

Koolis.

Kell heliseb | lapsed lähevad klassidesse | õpetaja tuleb | lapsed tõusevad püsti | tund algab | lapsed loevad ja kirjutavad | jälle heliseb kell | õpetaja lõpetab tunni | lapsed lähevad klassist välja

Harjutus 184.

Kirjutan järgneva jutukese ja panen komad, kuhu vaja.

Elasid kord...

Elasid kord eit ja taat. Elasid hästi kuid neil oli suur mure sest neil polnud lapsi. Vanakesed kurvastasid väga et neil tuleb vanast peast olla üksinda kuid parata polnud midagi. Ainukeseks rõõmuks oli see et võõrad lapsed käisid neid lohutamas.

Harjutus 185.

Kirjutan punktjoone asemele tarvilikud tähed.

Ainsus.

Mitmus.

Vedur sõidab.

Vedurid sõidavad.

Lennuk tiirle...

Lennuki...

Tank mürise...

Tanki...

Sõdur marsi...

Sõduri...

Poiss joonista...

Poisi...

Tüdruk mängi...

Tüdruku...

Harjutus 186.

Kirjutan järgnevast jutust välja laused, kus esineb omadussõna, ja kriipsutan selle alla.

Varblane.

(Omadussõnu.)

Varblasel on punased silmad ja jäme nokk. Aust ja häbist ei tea ta midagi, vaid kisendab tülles ja minnes, laulab ka omal viisil. Kas viis on ilus või inetu, mis tema sellest hoolib. Uhke pole ta mitte, aga häbematu küll. Ta ei häbene inimesigi. Sageli vahib ta aknast sisse, nagu oleks tal vaja teada, mida inimesed toas teevad.

Harjutus 187.

Koostan kirjalikult lauseid selle kohta, mida teeb õpilane koolis, kasutades järgmisi sõnu:

lugema, kirjutama, võimlema, jooksmata, hüppama, vastama, küsima, mängima, laulma, võtma, tooma, andma.

Mida teeb õpilane koolis.

Poiss loeb hästi.

Harjutus 188.

Kirjutatan järgnevad laused mitmuses. Mitmuse lõpu **d** märgin värviliselt.

Poiss läheb karja.

Kass püüab hiiri.

Laps õpib koolis.

Lill õitseb aasal.

Kalur püüab kalu.

Sipelgas töötab usinasti.
Lind ehitab pesa.
Mees niidab heina.
Karjakell tiliseb juba karjamaal.
Puuraiuja raiub metsas puid.
Tööline läheb õhtule.

Pealkiri:

Mitmuse lõpud.

Harjutus 189.

Kirjutan jutukese olevikus ja panen puuduvad tähed.

Vihmane ilm.

(Olevik.)

Vihma hakka... sadama. Ma jookse... tuppa. Ma istu... nukralt toas ja vaata... aknast õue. Inimesed kõnni... kiiresti avatud vihmavarjudega.

Toas on vaikne. Isa loe... ajalehte, ema kaju... õele sukka. Vennad loe... laua ääres. Mina lähe... ka vendade juurde ja hakka... lugema.

Harjutus 190.

Kirjutan küsimusi. Enne kirjutan esimese küsimuse ja siis kohe kirjutan küsimuse, kus „sa“ asemel on „te“.

Sa — te.

Mida sa loed?	Mida te loete?
Kuhu sa lähed?	.....
Millal sa tuppa tuled?	.....
Kas sa said piima?	.....
Millega sa kirjutad?	.....
Milleni sa jooksid?	.....
Kellega sa kõneled?	.....
Mida sa sööd?	.....
Mille üle sa mõtled?	.....

Harjutus 191.

Antud jutukeses on tegevust näitavad sõnad minevikus. Kirjutan jutukese nii, et need sõnad on olevikus.

Kevadel.

(Olevik.)

Lumi **oli** juba sulanud, ainult üksikud valged laigud **paistsid** põldudelt ja niitudelt. Öösiti **külmetas** veel veidi ja hommikuks **oli** veeloikudel õhuke jääkirmetis. Päike **käis** kõrgelt, õhk **oli** selge ja eemal **helendas** ja **virvendas**. Meie ei **püsinud** enam toas, **jooksime** maja ümber aias, **käisime** koplis ja metsas.

Harjutus 192.

Kirjutan lugemikust lk. 211 palast „Sinililled ärkavad“ III osa nii, et koma ja komale järgneva sõna kirjutan värviliselt.

Sinililled ärkavad.

Harjutus 193.

Lõpetan poolikud laused.

Lauseid.

1. Vaike ruttas kooli, **kuid** . . . . .
2. Maie sai täna matemaatikas viie, **sest** . . . . .
3. Korrapidaja avas akna, **et** . . . . .
4. Ema pahandas Andoga, **sest** . . . . .
5. Kell lõi juba üheksa, **kuid** . . . . .
6. Mai ei saanud täna õue, **sest** . . . . .

Harjutus 194.

Kirjutan puuduvad tähed.

Olevik.

Ma loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .
Sa loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .
Ta loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .
Me loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .
Te loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .
Nad loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .

Minevik.

Ma lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .
Sa lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .
Ta luge . . . , kirjuta . . . , joonista . . .
Me lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .
Te lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .
Nad lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .

Meie aia kaitsjad.

Kuldnokad kaitsevad meie viljapuuaeda. Kevadel sigib aias palju röövikuid, põrnikaid ja lehetäisid. Ja need kõik närivad, söövad ja rikuvad puude lehti ning õisi. Kuid kuldnokk oma perekonnaga toidab end nendest ja hukkab iga päev sajad röövikud, põrnikad ja täid.

Harjutus 195.

Kirjutan küsimused ja vastused.

Küsimused.

1. Mida teevad kuldnokad?
2. Millal sigib aias palju putukaid?
3. Mida teevad nad aias?
4. Kuidas kaitseb kuldnokk meie aeda?

Vastused.

Kuldnokad kaitsevad . . . . .

Harjutus 196.

Kirjutan järgneva pala. Tegevust näitavad sõnad kirjutan olevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla, lõpptähe kirjutan värviliselt.

Siil.

(Olevik.)

Lapsepõlves elas mul kodus taltsas siil. Kui lapsed teda silitasid, tõmbas ta okkad vastu selga ja muutus täiesti pehmeks. Kui siili kõht tühi

oli, jooksis ta minu järel nagu koer. Seejuures ta puhkis, turtsus ja hammustas mind jalast. Suvel võtsin ma siili endaga aeda kaasa jalutama. Ta jooksis mööda teid, püüdis noori konni, põrnikaid, tigused ja sõi neid isukalt.

Harjutus 197.

Täidan lüngad omadussõnadega. Need kriip-
sutan alla.

Kevad.

(Omadussõnad.)

. . . . . kevad on tulnud. Päike paistab soojasti. . . . . tuuleõhk paitab meie põski. Juba pistavad . . . . . lehekesed oma peakesed . . . . . mulla seest välja. Kuldnokad ja lõokesed on siin ja rõõmustavad meid oma . . . . . lauluga. Ka meie oleme õnnelikud, et möödas on . . . . . talv ja käes on . . . . . kevad.

(kaunis / mahe / rohelised / niiske / lõbusa / kare / kuldne)

Eevi kooliteel.

Ilus kevadine ilm —

Eevil rõõmust särab silm.

Linnud lennul siia-sinna —

Eevil vaja kooli minna.

„Ära mine!“ ütleb lind,

„meie ootasime sind.

Tule, mängi, siin on kena,

keelama ei hakka ema!“

„Ei, ei, ei! Mind ootab kool,
sellepärast on mul hool.
Enne töö ja lõbu pärast!“
ütles, tõttas eemal' kärast . . .

Harjutus 198.

Kirjutan jutukese: „Mida ma nägin hommikul kooliteel.“

Harjutus 199.

Kirjutan niipalju, kui tean:

1. Missugused lilled õitsevad kevadel?
2. Missugused linnud röömustavad kevadel meid oma lauluga?
3. Missugused puud ja põõsad õitsevad aias?

Kirjutan kõik nimetused mitmuses.

Alustan nii:

Kevadel.

1. Lilled: sinililled, ülased, ...
2. Linnud: kuldnokad, ...
3. Puud ja põõsad: õunapuud, ...

Harjutus 200.

Kirjutan järgnevad sõnad tabelisse. Siin on nimisõnu, tegevust näitavaid sõnu ja omadussõnu.

Laps, ilus, kasvab, linnuke, koer, vihik, õppis, annate, väike, valge, ülane, raamat, müts, lusikas, kell, pehme, laulab, lahke, kuldne, päike,

sõdur, leht, roheline, kaunistab, rõõmustas, kalake, õng, sõber, põld, linn, õpilane, virk, hoolas, riie, king, must, haaras, õpetab, vaikne.

Sõnad jagan tabelisse:

Nimisõnad: kes? mis?	Tegevust näitavad sõnad: mida teeb? mida tegi?	Omadus- sõnad: missugune?
Laps linnuke koer	kasvab õppis	ilus väike . . . .

Harjutus 201.

Kirjutan lühilausetega, kuidas ma abistan oma vanemaid.

Alustan nii:

Abistan vanemaid (isa, ema).

Ma pühin tube.

Ma toon puid tuppa.

Hoian väikest venda.

. . . . .

Harjutus 202.

Kirjutan lühilauseid „sa“ ja „te“-ga järgmistest sõnadest (olevikus ja minevikus): loed, hüpad, kukud, õpid, mängid, õmbled, joonistad, magad.

Sa — te.

Sa laulad — te laulate. Sa laulsid — te laulsite. Sa võtad — te võtate. Sa võtsid — te võtsite. Sa loed — . . . . .

Harjutus 203.

Kirjutan puuduvad nimisõnad nii, et saan õiged laused. Sõnad valin alt sulgudest ja kriipsutan alla.

Nimisõnu.

- Ronk** otsis toitu.
. . . . jooksis metsa.
. . . . kuivab nõõril.
. . . . ujub vees.
. . . . hüppas vette.
. . . . on riulil.
. . . . sõitis jaama.
. . . . õpib.
. . . . õmbleb riideid.
. . . . sulas ära.
. . . . lendas soojale maale.
. . . . korjas mett.

- . . . . koltub sügisel.
- . . . . parandab saapaid.
- . . . . läks katki.

(särg / jänes / konn / särk / raamat / tass /
 rong / poiss / lumi / kuldnokk / leht / mesilane /
 rätsep / kingsepp)

Harjutus 204.

Lõpetan laused. Sõnad leian alt sulgudest.

Mida teevad.

- Õpilased . . . . .
- Linnud . . . . .
- Lapsed . . . . .
- Lennukid . . . . .
- Pardid . . . . .
- Hiired . . . . .
- Kanad . . . . .
- Lilled . . . . .

(õitsevad / piiksuvad / kaagutavad / õpivad /
 mängivad / lendavad / vurisevad / prääksuvad)

Harjutus 205.

Kirjutan järgnevad laused õigesti.

Mida teeb.

Tuul (puhub / ulub / käib).
 Vihma (tibab / lendab / sajab).

Lill (kasvab / mängib / õitseb).
Laps (lendab / hõiskab / mängib).
Kass (püüab / haugub / hiilib).
Koer (laulab / haugub / hüppab).
Auto (ronib / sõidab / seisab).

Harjutus 206.

Kirjutan lühilausetega, millest näen, et on kevad.

Alustan nii:

Kevad.

Puudel on pungad. Nägin liblikat. . . . .

Harjutus 207.

Mida teeb.

1. Tuul mühiseb, kohiseb, vingub.
2. Kägu . . . . .
3. Lehed . . . . .
4. Konnad . . . . .
5. Puud . . . . .
6. Lõoke . . . . .
7. Pääsuke . . . . .
8. Meri . . . . .

Harjutus 208.

Panen puuduvad komad.

Komad oma kohal.

Aias õitsevad tulbid nartsissid ja sirelid.

Millike on väike tüdruk kuid oskab juba kududa.

Poiss jooksis kiiresti et mitte kooli hilineda.

Meie koolis kirjutame loeme arvutame joonistame ja laulame.

Lapsed tõusid püsti sest õpetaja astus klassi.

Kui ma kooli jõudsin siis olid tunnid juba alanud.

Kui ma maha kukkusin siis lõin oma põlve katki.

Harjutus 209.

Vastan järgmistele küsimustele:

1. Mis su nimi on? . . . . .
2. Kus sa elad? . . . . .
3. Kus koolis sa õpid? . . . . .
4. Mis on sinu huvitavaim raamat? . . . . .
5. Milliseid mängu sa mängid? . . . . .
6. Millega sa mängid? . . . . .
7. Kes on sinu sõbrad? . . . . .
8. Mida sa suvel teed? . . . . .
9. Millised on sinu armsamad lilled (linnud, loomad)? . . . . .
10. Mis sulle eriti meeldib? . . . . .

Harjutus 210.

Kirjutan järgnevad laused õigesti.

Mida teeb.

Kingsepp õmbleb riideid (teeb saapaid).
Kangur kujub riidet (kännab põldu).
Põllumees püüab kalu (harib põldu).
Kalur kaevab kivisütt (parandab võrke).
Õpilane õpetab lapsi (arvutab ülesannet).
Puusepp ehitab maja (taob rauda).
Kaevur maalib pilte (kaevab põlevkivi).
Vedurijuht juhib vedurit (juhib lennukit).
Karjane parandab mootorit (hoiab karja).
Sepp taob rauda (püüab kalu).

Harjutus 211.

Koostan jutukesest „Pääsuke ja varblane“ küsimusi.

Pääsuke ja varblane.

I.

Pääsuke ehitas endale kevadel räasta alla pesa. Hoolega kandis ta tiigi äärest muda ja nurmelt kõrrekesi. Varblane aga tantsis katusel. Ta ei mõtelnudki pesa ehitamisele. Varsti oli pääsukesel pesa valmis. Ta proovis oma pesa ja leidis, et see oli nii soe ja pehme. Varblane tuli pesa juurde ja palus, et pääsuke lubaks ka teda proo-

vida. Pääsuke lubas. Varblane pugus pessa, pistis pea välja ja sirtsus: „Täna, see on hea pesa. Ma võtan selle endale. Sa ehita endale uus pesa!“

Pealkiri:

Küsimused.

Pääsuke ja varblane.

II.

Pääsuke lendas ära ja kurtis oma häda teistele pääsukestele. Üks noor pääsuke hüüdis: „Lähme ja ajame ta pesast välja!“ Pääsukesed pidasid kaua nõu. Viimaks nad leidsidki hea nõu. Nad lendasid tiigi kaldale, tõid sealt sitket savi ja hakkasid pesa ukseauku kinni savitama. Varblane ei teinud pääsukestest väljagi. Viimaks oli ukseauk kinni. Varblane ei pääsenudki enam välja. Jultunud lind sai oma teenitud palga.

Harjutus 212.

Vastan kirjalikult järgmistele küsimustele.
Kellele kurtis pääsuke oma häda?
Mida hüüdis noor pääsuke?
Kes leidsid hea nõu?
Mida tegid pääsukesed?
Milline oli kurja varblase saatus?

Pealkiri:

Vastused küsimustele.

Harjutus 213.

Kirjutan järgneva jutukese nii, et „mina“ asemel esineb „sina“. Muudan ka vastavalt jämen-
datult trükitud sõnad.

Kuidas hoolitseda oma tervise eest.

I.

Tervis on meie kalleim vara. Ka mina **tahan** olla terve.

Hommikul, kui **ärkan**, **tõusen** kohe voodist. **Võimlen** ja **pesen** end korralikult. Ma ei lähe söömata kooli, vaid **söön** ja **pesen** siis hambad. Hambaid ma **pesen** ka õhtul. Enne sööki **pesen** ma alati käsi. Õhtul **pesen** ka jalgu.

II.

Ma **viibin** alati palju värskes õhus. Talvel **jalutan**, **suusatan** ja **uisutan**. Kelgutada on väga lõbus. Suvel **mängin** alati õues. Ma **jooksen**, **hüppan**, **mängin** palli ja **ujun**. Kui olen higine, siis ma ei joo külma vett ja **hoidun** külmetamisest.

Hea on olla terve.

Harjutus 214.

Panen lause lõppu punkti, hüüumärgi või küsimärgi.

Märgid lause lõpul.

Oi, kui ilus lill
Miks sa nutad
Anna mulle leiba
Isa läks tööle
Ema õmbleb Minnile kleiti
Lapsed, ruttu tuppa
Kas Helle on kodus

Harjutus 215.

Kirjutun peast lauseid:

1. Kolm lauset, mille lõpul on punkt.
2. Kolm lauset mille lõpul on küsimärk.
3. Kolm lauset, mille lõpul on hüüumärk.

Kiri.

Viimsed koolipäevad. Koolitöö lõpeb varsti. Väike Ilme tahab suveks maale sõita ja kirjutab vanaemale järgmise kirja:

Tallinnas

12. 05. 47.

Armas vanaema!

Varsti ma saan tunnistuse. Tahaksin sõita suveks Sinu juurde maale, kui Sa oled nõus. Kir-

juta, palun, varsti, kas võin tulla! Ma võtan oma Pauka kaasa. Arvan, et ta on mul karjas hea abiline.

Tervitusi emalt ja minult!

Ilme.

Aadressi kirjutab Ilme järgmiselt:

Hageri.

Kuusiku küla.

Külmavälja talu.

Sm. Eva Mäemets.

Ilme kirjutab ümbriku tagaküljele oma aadressi:

Stj.

Tallinn.

Hõbe t. 22—4.

Ilme Rannik.

Ilme sai onult sünnipäevaks kaardi.

Kaardile oli kirjutatud:

Soovin õnne sünnipäevaks!

Onu Ants.

Harjutus 216.

Kirjutatan kirja või õnnesoovi. Aadressi ka.

Vastutav toimetaja Joh. Käis.

Ladumisele antud 21. VIII 1946. Trükkimisele antud 5. X 1946. Trükiarv 19 200.
Paber 56×79, 1/16. Trükipoognaid 8,25. Trükitähti trükipoognas 24 200. Arvutus-
poognaid 5. MB 05106. Tellimise nr. 1871. Trükikoda „Tartu Kommunist“, Tartu.
Ülikooli 21/23.

На эстонском языке.

Х. Авер и Л. Алтоа. Учебник родного языка для II класса.

RBL. 3.—

A-16186

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00507207 1